

MJSS

MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCE

Volume 1, 2017. Issue 1.

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher

Center of Geopolitics

Časopis *Montenegrin Journal for Social Science* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem **782**.

MJSS
MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCE

Volume 1, 2017. Issue 1. Podgorica June 2017.

Editor in Chief: Živko Andrijašević

Editors: Adnan Prekić, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA.

Proofreading and proofreading: Nataša Praščević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Niksic, Montenegro

E-mail: mjss@ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file – Podgorica

Circulation: 100 copies

Objavlivanje ovog broja časopisa pomogli su:
**Centralna banka Crne Gore, Filozofski fakultet-Nikšić i Societe
Generale banka Montenegro**

CONTENTS:

INTRODUCTION	4
ON THE LOST PURPOSE OF TRANSITION Igor LUKSIC	5
PERCEPTION OF THE MONTENEGRIN STUDENT POPULATION ON NATO MEMBERSHIP Adnan PREKIC	22
KATOLIČKA CRKVA I NACIONALIZAM U CRNOJ GORI: BEATIFIKACIJA I KANONIZACIJA LEOPOLDA BOGDANA MANDIĆA Dragutin PAPOVIĆ	42
NOT AFRAID OF THE LION: THE ROLE OF VENICE IN MODERN HISTORY OF MONTENEGRO Tommaso GIANCARLI	78
REVIEWS:	91
O INTELEKTUALCIMA, IDEOLOGIJI I TOTALITARIZMU (DR DRAGUTIN PAPOVIĆ, INTELEKTUALCI I VLAST U CRNOJ GORI 1945-1990. GODINE, PODGORICA, 2015) Živko ANDRIJAŠEVIĆ	92
INTERPRETACIJA ISTORIJE CRNE GORE NA PRAGU XXI VIJEKA - PRIKAZ KNJIGE FRANTIŠEKA ŠISTEKA, „NARATIVI O IDENTITETU” IvanTEPAVČEVIĆ	101
MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP: “OD RATA DO MIRA NA JADRANU: 1914 – 2016”, 28. SEPTEMBAR 2016, KOTOR, CRNA GORA, CRKVA SVETOG DUHA Marijan PREMOVIĆ	105

Original scientific article

KATOLIČKA CRKVA I NACIONALIZAM U CRNOJ GORI: BEATIFIKACIJA I KANONIZACIJA LEOPOLDA BOGDANA MANDIĆA

Dragutin PAPOVIĆ

Univerzitet Crne Gore, Filozofski fakultet Nikšić,

Danila Bojovića b.b. Crna Gora

E-mail: papovicd@t-com.me

SAŽETAK

U ovom članku su analizirani vjerski, politički i nacionalni aspekti beatifikacije i kanonizacije Leopolda Bogdana Mandića (1866-1942). Mandić je jedini katolički svetac koji je rođen u Crnoj Gori. Za blaženog je proglašen 1976, a za sveca 1983. godine. U istoriji Katoličke crkve on je jedan od najbrže beatifikovanih i kanonizovanih svetaca. Za to su postojali brojni razlozi. Vatikan je na ovaj način želio da sprovede svoju politiku prema komunističkom režimu u Jugoslaviji. Katolička crkva u Hrvatskoj je namjeravala da ove događaje iskoristi za promociju hrvatskog nacionalizma u Crnoj Gori, a naročito u Boki Kotorskoj, gdje je Mandić rođen. Katolička crkva u Crnoj Gori je na ovaj način htjela da očuva i ojača katoličanstvo u Crnoj Gori gdje je pravoslavlje bilo dominantno. Članak je nastao isključivo na osnovu arhivskih izvora iz fonda Republičke komisije za vjerska pitanja Crne Gore.

KLJUČNE RIJEČI: Katolička crkva, Crna Gora, Leopold Bogdan Mandić, hrvatski nacionalizam, socijalistički sistem.

ABSTRACT

This article analyzes religious, political and national aspects of beatification and canonization Leopold Bogdan Mandić (1866-1942). Mandić is the only Catholic saint who was born in Montenegro. For blessed was declared in 1976, a saint in 1983. In the history of the Catholic Church, he was among the fastest beatified and canonized saints. The reasons for this were numerous. The Vatican is in this way wanted to

implement its policy toward the communist regime in Yugoslavia. The Catholic Church in Croatia is keen to use these events to promote Croatian nationalism in Montenegro, especially in the Bay of Kotor, where Mandić was born. The Catholic Church in Montenegro is in this way wanted to preserve and strengthen the Catholic faith in Montenegro where Orthodoxy was dominant. The article was created solely on the basis of archival sources from the fund of the Republican Commission for Religious Affairs of Montenegro.

KEYWORDS: Catholic Church, Montenegro, Leopold Bogdan Mandic, Croatian nationalism, the socialist system.

I. Uvod

Kraj 60-ih i početak 70-ih godina XX vijeka u Socijalističkoj federativnoj republici Jugoslaviji (SFRJ) bio je obilježen usponom nacionalizma koji su vjerske zajednice, a naročito Katolička crkva, iskoristile da se uključe u politiku. Tako je u vrijeme hrvatskog nacionalnog pokreta (MASPOK-a) početkom sedamdesetih godina XX vijeka, ali i kasnije, Katolička crkva u Hrvatskoj bila jedna od njegovih najvažnijih uporišnih institucija.¹ U tome je, simbolički i indirektno, imala podršku Vatikana. Još 1970. godine u Vatikanu je kanoniziran Nikola Tavelić, prvi svetac hrvatskog porijekla. Oživljavanje kulta marijanskih svetišta počelo je 1971. godine, kada je u svetištu Marija Bistrica kod Zagreba održan međunarodni marijanski kongres.² U svim krajevima Hrvatske su održane slične vjerske svečanosti, na kojima je, u pojedinim nastupima, najčešće u aluzijama, kritikovan režim i socijalistička Jugoslavija, te podržavan hrvatski nacionalizam. Katolička crkva je 1974. godine počela obilježavanje devetogodišnjeg jubileja Velika devetnice (novena), kojim se slavilo trinaest vjekova hrišćanstva u Hrvata.³ Velika svečanost je održana početkom septembra 1976. godine u čast milenijuma postojanja najstarijeg marijanskog svetišta u Solinu kod Splita.⁴ Tom prilikom je istaknuto da je crkvena istorija osnov za hrvatski nacionalni identitet. Zato je Ivan Lalić, načelnik hrvatske Komisije za vjerske poslove koji je prisustvovao ovom događaju, izjavio da je početak Velike novene eskalacija hrvatskog nacionalizma”.⁵

1 Perica, 2006, 163.

2 Ibid., 158.

3 Ibid., 163.

4 Ibid., 165.

5 Ibid., 166.

Ovaj program Katoličke crkve se odnosio i na sve djelove Jugoslavije gdje su živjeli Hrvati, pa i u Crnoj Gori. Hrvata je prema popisu stanovništva 1971. godine u Crnoj Gori bilo 9.172 ili 1,74% stanovništva.⁶ Najveći dio je živio na području Boke Kotorske (opštine Tivat, Kotor i Herceg Novi). Tada je u ove tri opštine živjelo 7.182 Hrvata, ili 78% od ukupnog broja Hrvata u Crnoj Gori. Od ovog broja u opštini Tivat je živjelo 3.375 Hrvata, ili skoro polovina njihovog broja u Boki. Popis iz 1971. godine je pokazao da se broj Hrvata u Crnoj Gori u odnosu na popis iz 1961. godine smanjio. Broj Hrvata je 1961. znosio 10.664 ili 2,62% stanovništva Crne Gore.⁷ Hrvati su u Boki Kotorskoj 1961. godine činili 22,37%, a 1971. godine 16,2% stanovništva. Među razlozima opadanja apsolutnog i procentualnog učešća Hrvata u stanovništvu Crne Gore i Boke Kotorske bila je i promjena nacionalnog identiteta, jer je od 1961. do 1971. godine naglo porastao broj Jugoslovena u Boki Kotorskoj.

Vjerska institucija koja je okupljala katolike u Boki Kotorskoj bila je Kotorska biskupija. Kotorska biskupija je djelovala u opštinama: Herceg Novi, Kotor, Tivat, Budva i dijelu opštine Bar (Crnogorsko primorje od granice s Hrvatskom do mjesta Šušanj u blizini Bara).⁸ Od 1969. godine podređena je Splitsko-makarskoj nadbiskupiji. Iako je prema najboljim procjenama imala tek oko 10.000 vjernika, Kotorska biskupija je raspolagala brojnim hramovima, od kojih su mnogi bili kulturno-istorijski spomenici prvog reda. Kotorska biskupija je imala 156 objekata (108 crkava i 48 ostalih objekata).⁹ Radi poređenja, Kotorska biskupija je imala veći broj crkava nego Islamska vjerska zajednica (IVJ) džamija u Crnoj Gori (85 džamija i mesdžida), a muslimani su činili oko 20% stanovništva Crne Gore.

Za razliku od Katoličke crkve u Hrvatskoj, Kotorska biskupija nije imala zapažene aktivnosti u propagiranju hrvatskog nacionalizma. Kotorskom biskupijom je od 1950. godine kao apostolski administrator upravljao don Gracija Ivanović, rođen u Dobroti pored Kotora.¹⁰ Prema ocjeni Komisije za odnose sa vjerskim zajednicama (Vjerska komisija) Izvršnog vijeća (Vlada) Skupštine SR Crne Gore, Ivanović je bilo lojalan prema socijalističkom poretku i korektan u odnosima sa vlastima.¹¹ On se

6 Grabeljšek, Kosić-Kovačević, *knjiga III*, 1994.

7 Grabeljšek, Kosić-Kovačević, *knjiga II*, 1994.

8 DACG, 411, k. 27, Odnosi sa Katoličkom crkvom, Titograd, 28. januar 1970. godine.

9 DACG, 411, k. 40, Dopunska informacija o najaktuelnijim pitanjima u vezi sa aktivnošću vjerskih zajednica u Socijalističkoj republici (SR) Crnoj Gori, Titograd, novembar 1984.

10 Folić, Z. 2007, 147.

11 DACG, 411, k. 35, Neka pitanja aktivnosti Rimokatoličke crkve u Crnoj Gori, Titograd, 1. februar

deklarisao kao Jugosloven i naglašavao je da kotorski biskup prvo treba da bude Jugosloven, a zatim da razumije društvene i političke prilike u Jugoslaviji i Crnoj Gori.¹² Ordinarijat Kotorske biskupije je od početka XX vijeka bio projugoslovenski orijentisan.¹³ Pored toga, Boka Kotorska je u odnosu na Hrvatsku imala i drugačije međukonfesionalne odnose. Pravoslavni su većina, a između dvije konfesije odnosi su tradicionalno dobri. Za razliku od Hrvatske, u Boki Kotorskoj, izuzev Gospe od Škrpjela kod Perasta, nije postojao izražen kult marijanskih svetišta. Jedini katolički svetac koji uživa veće poštovanje je Sveti Tripun, ranohrišćanski mučenik iz Sirije čije se mošti od 809. godine nalaze u Kotoru. Od lokalnih katoličkih blaženika poštuju se blaženi Gracija (1438-1508, blaženik od 1889.) i blažena Ozana Kotorska (1493-1565) koja je porijeklom pravoslavna Crnogorka i koja je kao djevojka prešla u katoličanstvo. Za blaženu je proglašena 1927. godine.

Opadanje broja Hrvata i katoličkih vjernika, kao i projugoslovensko i nadnacionalno djelovanje Ordinarijata Kotorske biskupije bili su razlozi zbog kojih su Vatikan i katolički velikodostojnici iz Hrvatske željeli da političke i nacionalne ciljeve Velike novene prošire i na Crnu Goru, odnosno u Boku Kotorsku. Smatrali su da će se taj program najbolje realizovati kroz kult novog blaženika i sveca. Za to je izabran tada malo poznati franjevac-kapucin Leopold Bogdan Mandić. Rođen je 1866. godine u Herceg Novom kao Bogdan Mandić.¹⁴ U djetinjstvu se isticao kao plemenit i marljiv učenik, i lokalni župnik ga je pokazivao kao primjer vršnjacima. S fizičke strane, bio je niskog rasta, imao je krivu kičmu, hramao je i teško govorio. Sa 16 godina je napustio rodno mjesto i gotovo čitav život proveo u Italiji. Boravio je u Serafskom sjemeništu u Udinama, a 1884. godine pridružio se kapucinskom novicijatu u Bassanu del Grappa, gdje se zaređio 1885. godine i dobio ime Leopold. Teologiju i filozofiju je studirao u Padovi i Veneciji, a 1890. godine je zaređen za sveštenika.¹⁵ Živio je povučeno, posvetio se molitvi i ispovijedanju. Težio je da bude "pomiritelj duša, misionar na sjedinjenju hrišćana Istoka i Zapada". Od tada je bio ispovjednik pri raznim kapucinskim manastirima u Italiji, a s kraćim periodima boravio je u Zadru, Kopru i Rijeci. Od 1906. do 1942. godine gotovo čitavo vrijeme je proveo u kapucinskom manastiru u Padovi kao ispovjednik. Patriotizam je ispoljio 1917-1918.

1977.

12 DACG, 411, k. 45, Neka pitanja aktivnosti Rimokatoličke crkve u SR Crnoj Gori, Titograd, jun 1981.

13 Folić, Z. 2001, 22; Folić Z. 2007, 79.

14 Vlah, Sveti Leopold Bogdan Mandić..., s. 308.

15 Ibid., 309.

godine kada je zbog odbijanja da primi italijansko državljanstvo premještan po raznim mjestima južne Italije.¹⁶ Njegovi biografi su istakli da mu je najveći cilj bio da se žrtvuje za jedinstvo Hrišćanske crkve, da se prevaziđu razlike između katolika i pravoslavnih, i da postane “apostolom crkvenog jedinstva”.¹⁷ Umro je u Padovi 30. jula 1942. godine. Uživao je veliko poštovanje među stanovništvom Padove što je došlo do izražaja prilikom njegove sahrane. Sahrani je, navodno, prisustvovalo oko 170.000 ljudi, u čijim očima je bio “živi čudotvorac”. Masa je tada uzvikivala: “Umro je svetac”!¹⁸ U januaru 1946. godine u Padovi je pokrenut crkveni postupak za proglašenje blaženim. Tačno sto godina nakon njegovog rođenja 12. maja 1966. godine svečano je završen apostolski proces. Razlozi zbog kojih je predložen za beatifikaciju bili su slučajevi nadprirodnih izlječenja.

Beatifikaciju (proglašenje „blaženim“) Leopolda Bogdana Mandić Katolička crkva je planirala za 1. 2. i 3. maj 1976. godine u Rimu i Padovi.¹⁹ Beatifikacija je uklopljena u program „Hrvatske marijanske godine“. Katolička crkva u Jugoslaviji je preduzela opsežne pripreme za tu manifestaciju i isticala je veliku važnost hodočašća u Rim na beatifikaciju Leopolda Mandića. I Katolička crkva u Crnoj Gori je pozvala vjernike na hodočašće u Rim i Padovu. U toku priprema crkva je nastojala da okupi što veći broj hodočasnika. Ipak, u poređenju sa “hrvatskim nacionalnim hodočašćem” u Rim 1975. godine kada je povodom slavljenja “Svete godine” bilo više od 10.000 hodočasnika iz zemlje, na hodočašću u Rimu povodom proglašenja Mandića za blaženog učestvovalo je oko 3.500 vjernika. Od toga ih je oko 500 bilo iz inostranstva, u okviru kojih su bili politički i ekonomski emigranti. U Rim su stigla 2 autobusa sa hodočasniciima iz Bara i Titograda.²¹ Iz Boke Kotorske ih je bilo nešto preko 100.²² Među hodočasniciima je bio i nadbiskup

16 Ibid., 310.

17 Ibid., 312.

18 Ibid., 317.

19 DACG, 411, k. 42, Izvršno vijeće Sabora SR Hrvatske (Komisija za odnose s vjerskim zajednicama) i Skupština grada Zagreba (Komisija za odnose sa vjerskim zajednicama), Informacija o aktivnostima Katoličke crkve oko proglašenja blaženim Leopolda Bogdana Mandića 1, 2. i 3. svibnja 1976. u Rimu i Padovi.

20 DACG, 411, k. 35, Informacija o pripremama proslave godišnjice proglašenja „blaženim“ Leopolda Bogdana Mandića i 50. godišnjice proglašenja „blaženom“ Ozane Kotorske u Herceg Novom i Kotoru, Titograd, mart 1977.

21 DACG, 411, k. 35, Ambasada Socijalističke federativne republike Jugoslavije (SFRJ) pri Svetoj Stoli – Verska komisija SR Crne Gore, 3. maj 1976.

22 DACG, 411, k. 35, Informacija o pripremama proslave godišnjice proglašenja „blaženim“ Leopolda Bogdana Mandića i 50. godišnjice proglašenja „blaženom“ Ozane Kotorske u Herceg Novom i Kotoru,

barski dr Aleksandar Tokić, ali ne i apostolski administrator Kotorske biskupije don Gracija Ivanović.

II. Beatifikacija Leopolda Mandića i dešavanja u Crnoj Gori

Manifestacije oko beatifikacije održane su 1. maja u crkvi S.M. Maggiore, 2. maja na trgu Sv. Petra u Vatikanu i 3. maja u Padovi. Na prvoj svečanosti u crkvi S.M. Maggiore 1. maja prisustvovali su isključivo hodočasnici iz Jugoslavije. Propovijedi su održali zagrebački nadbiskup Franjo Kuharić i kardinal Franjo Šeper (predsjednik međunarodne teološke komisije, pročelnik rimskog sabora za nauk vjere). Kuharićeva propovijed je bila bez posebnih političkih poruka, s time što je istakao značaj "Hrvatske marijanske godine" i proslavu 13 vjekova hrišćanstva u Hrvata. Kardinal Šeper je ukazao na vjekovne veze Katoličke crkve u Hrvata i Svete Stolice. Među prisutnima su bile dvije grupe hodočasnika sa zastavama na kojima je bio hrvatski historijski grb s jedne i svečeva slika s druge strane. Jedna grupa je bila sastavljena od hodočasnika hrvatskog porijekla koji su živjeli u Parizu, a druga od emigranata iz Karlsruhea. No, te grupe vjernika nijesu izazvale posebne efekte na hodočasnike iz Jugoslavije. Za razliku od hodočašća iz 1975. godine kada su predstavnici političke emigracije hodočasnicima nudili emigrantsku političku štampu i druge publikacije, izvikujući parole protiv Jugoslavije i predsjednika SFRJ Josipa Broza Tita, na ovoj manifestaciji nije bilo takvih dešavanja. Hodočasnici su se nakon svečanosti razišli i pošli u obilazak Rima.

Glavna ceremonija proglašenja Leopolda Mandića blaženim održana je 2. maja u organizaciji i po protokolu Svete Stolice.²³ Pored jugoslovenskih hodočasnika, kojih je bilo između 3 i 4 hiljade, na trgu Sv. Petra se okupilo oko 20.000 hodočasnika iz Padove i drugih krajeva Italije. Sveta Stolica je svečanosti beatifikacije dala izuzetno značenje. Po ustaljenom vatikanskom protokolu, beatifikaciju je najčešće obavljao pročelnik (prefekt) svete kongregacije za proglašenje blaženih i svetih. Ovog puta, papa Pavle VI je lično predvodio cjelokupni ceremonijal i bogoslužjenje. To je bio odraz nastojanja Vatikana na ekumenskom dijalogu, jer je Leopold Mandić označen

---

Titograd, mart 1977.

23 DACG, 411, k. 42, Izvršno vijeće Sabora SR Hrvatske (Komisija za odnose s vjerskim zajednicama) i Skupština grada Zagreba (Komisija za odnose sa vjerskim zajednicama), Informacija o aktivnostima Katoličke crkve oko proglašenja blaženim Leopolda Bogdana Mandića 1, 2. i 3. svibnja 1976. u Rimu i Padovi.

kao ekumenski blaženik. Svečanost je zvanično otvorio padovanski biskup. Naveo je da novi blaženik potiče iz Jugoslavije i da je gotovo cijeli da je život proveo u Padovi. Naglasio je da velika zasluga za ovu beatifikaciju pripada jugoslovenskom episkopatu i vjernicima iz Jugoslavije. Papa je istakao da Leopold Mandić potiče iz Herceg Novog, s tromeđe Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Crne Gore, i na kraju je zahvalio biskupima i vjernicima iz cijele Jugoslavije što su svojom tradicionalnom vjerom Crkvi darovali jednog takvog blaženika. U podnevnom govoru "Urbi et orbi" papa je još jednom spomenuo Jugoslaviju, i zahvalio je jugoslovenskom episkopatu, vjernicima i civilnim vlastima na saradnji oko organizovanja ovih svečanosti. Sveta Stolica je uložila maksimalni napor da cjelokupna svečanost protekne u vjerskim okvirima. Politička emigracija gotovo da nije prisustvovala, što je bilo neuobičajeno jer je ovakve skupove obično koristila za istupe protiv socijalističke Jugoslavije. Pred ulaz u Vatikanski grad primijećeno je nekoliko pripadnika grupacije hrvatskog političkog emigranta Juraja Krnjevića, od kojih je jedan dijelio letke uperene protiv Jugoslavije. No, većina hodočasnika na to nije obraćala pažnju. Na svečanosti u Padovi 3. maja bilo je između 500 i 1.000 hodočasnika i propovijedi su održali nadbiskupi Pavlišić, Franić i Kuharić, čime je cjelokupna svečanost završena.

S obzirom na to da beatifikacija nije izazvala veće interesovanje vjernika iz Jugoslavije, Katolička crkva je odlučila da pokrene niz svečanosti kojima će popularisati novog blaženika i, u sklopu toga, svoju vjersku i nacionalnu politiku. Prva crkva i svetište posvećeno blaženom Leopoldu počelo je da se gradi na mjestu crkve Sv. Ante u Maglaju u Bosni 1976. godine a završeno je 1977. godine. Lokalni župnik don Ante Baković je bio jedan od najzaslužnijih za podizanje ovog svetišta. Izgrađeno je s ciljem da bude hodočasnički centar bosanskohercegovačkih Hrvata. Ipak, glavnu ulogu novi blaženik je trebalo da ima u Boki Kotorskoj i tome je Katolička crkva dala najviši značaj. U Kotoru je 9. novembra 1976. godine održan međubiskupijski skup pod predsjedavanjem splitskog nadbiskupa Frana Franića. Formiran je biskupijski Odbor za proslavu prve godišnjice proglašenja blaženim Leopolda Mandića. Predsjednik Odbora je bio don Viktor Kaloćira, nadžupnik u Herceg Novom. Tada su učesnici skupa istakli kao zanimljivo da se slavlje prve godišnjice proglašenja Mandića blaženim susreće s proslavom 50. godišnjice proglašenja prve blaženice „čitave naše domovine“ blažene Ozane Kotorske. Predstavnici crkve su zaključili da tu „sretnu i duboko smisleni podudarnost“ treba pripisati zagovoru oca Leopolda Bogdana. Predstavnici crkve su naveli da je podudarnost „vrlo znakovita“ jer su

Ozana i Leopold ekumenski blaženici i da je razlika jedino u tome što je Leopold po svom ekumenizmu i drugim granama svog apostolata poznat širom svijeta dok je za Ozanu malo ko znao, jer ona ništa nije rekla ni napisala što bi direktno ukazivalo na hrišćansko jedinstvo. No, crkva je saopštila da je Ozanin život bio njen ekumenizam. Razmatrajući tu podudarnost, učesnici skupa u Kotoru su zaključili da širu crkvenu javnost treba upoznati sa životom kako Leopolda tako i Ozane. Sveštenstvu je poručeno da podstaknu vjernike da čitaju živopise Leopolda i Ozane. Smatrali su da je dobro upoznavanje života ovih blaženika osnovi uslov da hodočašće u Boku ne bude puki turizam nego čin duhovne obnove.

Crnogorska vlast je preko "Glasa koncila", zvaničnog biltena Katoličke crkve u Jugoslaviji, saznala da je ceremonijal u vezi godišnjice proglašenja Leopolda Bogdana Mandića blaženim predviđen za kraj aprila 1977. godine.²⁴ To je najavljeno kao petodnevno hodočašće, i program ceremonijala je određen za Kotor i Herceg Novi, a centralna proslava ispred crkve Sv. Jeronima u Herceg Novom. Vlast je htjela da se svečanost obavi u skladu sa ustavnim i zakonskim odredbama. Prema članu 200 Ustava Crne Gore iz 1974. godine ispovijedanje vjere je bilo slobodno i privatna stvar svakog čovjeka.²⁵ Vjerske zajednice su bile slobodne u vršenju svojih poslova i obreda, a protivustavna je bila zloupotreba vjere i vjerske djelatnosti u političke svrhe. Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica u Crnoj Gori, donešen upravo u februaru 1977. godine, potvrdio je ustavne odredbe.²⁶ Niko nije smio biti dikriminisan zbog ispoljavanja svoje vjere ni zbog učešća u vjerskim obredima. Precizirano je da se vjerski obredi mogu izvoditi u vjerskim objektima i njihovim dvorištima, a van njih samo uz dozvolu nadležnog organa vlasti.

S ozbirom na to da se radilo o najvećoj javnoj manifestaciji koju je Katolička crkva organizovala u Crnoj Gori nakon Drugog svjetskog rata, crnogorska vlast je pokrenula pripreme kako bi ta svečanost imala isključivo crkveni karakter, i kako bi se suzbio svaki pokušaj političkog i nacionalnog djelovanja crkve. Predstavnici crnogorske vlasti su zbog ove svečanosti krajem februara 1977. godine boravili u Zagrebu u posjeti kolegama iz Vjerske komisije Hrvatske.²⁷ Primio ih je predsjednik

24 DACG, 411, k. 35, Neka pitanja aktivnosti Rimokatoličke crkve u Crnoj Gori, Titograd, 1. februar 1977.

25 Ustav SR Crne Gore, *Službeni list SR Crne Gore*, 5/1974, 113.

26 Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica, *Službeni list SR Crne Gore*, 9/1977, 102.

27 DACG, 411, k. 35, Razgovor kod Iva Lalića, Zagreb, 23. februar 1977.

ove Komisije Ivan - Ivo Lalić sa saradnicima. Razgovor je vođen o nekim pitanjima u vezi proslave "Hrvatske marijanske godine" u Solinu 1976. godine, s cijem da se vide iskustva koja bi poslužila kakav stav zauzeti prilikom održavanja hodočašća u Herceg Novom. Lalić je istakao da je najvažnije da se ceremonijal svede u okvire crkve i da se crkvi kao organizatoru izađe u susret oko tehničkih pitanja. To je crkvi trebalo obezbijediti kako se njeni predstavnici ne bi žalili i to koristili kao povod za optuživanje vlasti. Zato su crnogorskim kolegama predložili da od početka stvore dobru atmosferu, da se sa crkvenim vlastima postigne dogovor i da im se stavi do znanja da će oni biti odgovorni kao organizatori za sve gdje se napravi problem. Smatrali su da kardinale treba da primi neko iz Vjerske komisije Crne Gore i predsjednik Skupštine opštine (SO) Herceg Novi, i da se kardinali dočekaju na aerodromu. Lalić je izjavio da ne bi bilo ispravno da se Leopold i Ozana slave kao Hrvati, već isključivo kao pripadnici crkve. O tome je trebalo voditi računa i na pogodan način skrenuti pažnju preko administratora kotorske biskupije Gracije Ivanovića. Odlučeno je da se od predstavnika Kotorske biskupije traži program proslave i da organi vlasti na osnovi toga organizuju svoje aktivnosti.

Splitski nadbiskup Frane Franić je 24. februara 1977. godine u "Vjesniku" Nadbiskupije splitsko-makarske objavio Okružnicu u kojoj je sveštenike obavijestio da će se, prema zaključku Biskupske konferencije Jugoslavije (BKJ), u Herceg Novom i Kotoru 30. aprila i 1. maja održati proslava proglašenja blaženim Mandića.²⁸ Naveo je da se proslava organizuje na nacionalnom nivou i da se tome hodočašću pridružuje i Splitsko-makarska nadbiskupija. Ukazao je da Mandićevi potiču iz mosorskih Poljica (mjesto u blizini Splita) i da je blaženi Leopold bio svjestan tog porijekla. Franić je smatrao da Splitsko-makarska metropolija u ovoj svečanosti na neki način ima i ulogu domaćina, i zato je zamolio sve sveštenike da podstaknu vjernike da se odazovu pozivu i u što većem broju pođu na hodočašće u Herceg Novi. Kod nadbiskupskog Ordinarijata ustanovljen je Odbor za organizaciju hodočašća. Predviđeno je autobusi sa hodočasnicima imaju natips: Nadbiskupija splitsko-makarska. Odlazak na hodočašće organizovan je i iz Zagreba. Tamo je pod duhovnim vođstvom dominikanca A. Pavlovića organizovano petodnevno hodočašće u Herceg Novom.²⁹

28 DACG, 411, k. 35, Vjesnik Nadbiskupije splitsko-makarske, Nadbiskupski ordinarijat, br. 619/77, Split, 24. februar 1977.

29 DACG, 411, k. 35, Hodočašće u Herceg Novom povodom godišnjice proglašenja blaženim o. Leopolda Mandića.

Biskupijski Odbor za proslavu je štampao Program „Proslave proglašenja blaženim o. Leopolda Bogdana Mandića franjevca – kapucina iz Herceg Novog“. Predviđeno je da se 24. aprila obavi prenos blažene Ozane iz njene crkve u katedralu Sv. Tripuna u Kotoru i da 30. aprila Gracija Ivanović organizuje prijem u katedrali Sv. Tripuna za strane prelate i predstavnike vlasti na kojem će govoriti kardinal Šeper. Glavna svečanost je predviđena za 1. maj u Herceg Novom kod crkve Sv. Jeronima. Previđeni su ekumenski susreti sa predstavnicima Srpske pravoslavne crkve (SPC) i Islamske vjerske zajednice (IVZ), kao i koncelebracija svih sveštenika i biskupa 1. maja u Herceg Novom pod vođstvom kardinala Šepera. Najveće iznenađenje ovog programa i propust organizatora je bilo da je opština Tivat, u kojoj je živio najveći broj bokeljskih Hrvata i katolika, izostavljena iz svečanosti. Program proslave je nosio poruku „da svi budu jedno“ iz jevanđelja po Jovanu (17,21), i riječi blaženog Leopolda: „Ja sam rođen među narodom koji ne misli kao mi, ali ja živim za nj. Moli te Blaženu Gospodaricu neka mi pribavi milost da mogu – pošto svršim svoje poslanje u Padovi – odnijeti svoje siromašne kosti među svoj narod za dobro onih duša. Iz Padove zasad ne mogu prebjeći, hoće me ovdje, ali ja sam kao ptičica u kavezu: moje je srce stalno tamo preko mora!“ Na naslovnoj strani Programa su fotografije: Leopolda Mandića i tri katoličke crkve: Sv. Trpuna u Kotoru, Sv. Jeronima u Herceg Novom i Gospe od Škrpjela ispred Perasta.

Organizatori su manifestaciji dali i politički značaj, jer je centralna proslava određena za 1. maj, Međunarodni praznik rada, koji se u socijalističkoj Jugoslaviji slavio kao jedan od najvećih državnih praznika. Katolička crkva je to uradila namjerno, jer je Leopold Mandić beatificiran 2. maja 1976., a crkva je godišnjicu pomjerila za dan prije iz političkih razloga. Crkva je očekivala da će proslava godišnjice i broj hodočasnika nadmašiti program proslave 1. maja u Boki Kotorskoj i da će se tako poslati snažna vjerska, politička i nacionalna poruka. To je bio izazov crnogorskim vlastima. Cilj organizatora je bio da ova proslava bude podstrek za oživljavanje i povećavanje djelatnosti katoličkog klera na području Boke Kotorske i šire. Katolička crkva je putem napisa u vjerskoj štampi, pisama svještenicima i vjernicima u zemlji i inostranstvu nastojala da obezbijedi što masovnije prisustvo ovim svečanostima. Proglasi o proslavi su dostavljenim svim župljanima u Crnoj Gori i ostalim republikama. Pored poziva za učešće u crkvenim manifestacijama, isticano je da se radi o opštenarodnoj proslavi blaženog Leopolda a hodočasnici su pozvani da na proslavu

dođu organizovano sa prigodnim natpisima i oznakama.³⁰ U toku priprema javno se naglašavalo da će proslava imati strogo crkveno-vjerski karakter, da će se sve manifestacije odvijati u crkvenim objektima i da će se pribaviti potrebna odobrenja od nadležnih organa i službi. Očekivao se dolazak većeg broja hodočasnika iz Crne Gore, uglavnom iz primorskih opština, zatim iz SR Hrvatske i SR Bosne i Hercegovine, kao i iz inostranstva (preko 1.000 iz Rima i Padove).

Crnogorsku vlast su posebno zainteresovali detalji iz Okružnice Frane Franića u kome se insistira da se na proslavu ide organizovano sa natpisima na autobusima, da Splitsko-makrska nadbiskupija ima ulogu domaćina i da će čitava proslava biti na nacionalnom nivou. Proslava je bila nastavak „Hrvatske marijanske godine“. To su bili dokaz da organizatori proslave posredno naglašavaju hrvatski nacionalizam. Vjerska komisija Crne Gore je održala sastanak 18. marta i ocijenila da se u slučaju ove proslave radi o veoma ozbiljnom pitanju. Pored toga što se proslava poklapala sa proslavom Prvog maja, ona se dešavala neposredno prije početka konferencije Organizacije za evropsku bezbjednost i saradnju u Beogradu, koja se bavila pitanjima ljudskih prava i sloboda. Zato je Vjerska komisija smatrala da nadležni organi i službe treba da budu veoma odlučni u nastojanjima da se proslava održi u zakonskim okvirima i da se nađe način da se izbjegnu nacionalni i politički akcenti ove proslave. Kako bi se to ostvarilo bile su neophodne blagovremene političke i druge pripreme u Crnoj Gori, naročito u opštinama na području Boke Kotorske.

O Programu proslave Vjersku komisiju je direktno obavijestio apostolski administrator Gracija Ivanović.³¹ Prema programu proslave ostavljena je mogućnost prijema koji bi organizovao predsjednik SO Herceg Novi i eventualno predstavnik Republike za najviše strane i domaće crkvene funkcionere. Predstavnici crnogorske vlasti su održali savjetovanje u Titogradu 14. aprila, nakon čega su predstavnici Vjerske komisije održali sastanke sa lokalnim vlastima u Herceg Novom i Kotoru na kojim je razmatran program crkvenih svečanosti.³² Dogovoreno je da se svečanost obavi u okvirima crkvenih objekata i da se u potpunosti poštuju ustavna prava vjernika.

30 DACG, 411, k. 35, Informacija o održanim vjerskim svečanostima u Kotoru i Herceg Novom od 24. aprila do 1. maja 1977.

31 DACG, 411, k. 35, Informacija o pripremama proslave godišnjice proglašenja „blaženim“ Leopolda Bogdana Mandića i 50. godišnjice proglašenja „blaženom“ Ozane Kotorske u Herceg Novom i Kotoru, Titograd, mart 1977.

32 DACG, 411, k. 35, Informacija o crkvenim svečanostima održanim u Kotoru od 24. aprila do 1. maja 1977.

Crnogorska vlast je odluku da se centralna proslava održi 1. maja shvatila kao izazov i provokaciju. Organizovanje crkvene proslave paraleno sa jednim od najvećih praznika u socijalističkoj Jugoslaviji značilo je odmjeravanje moći i popularnosti između crkve i vlasti, odnosno države. Stvorena je napeta situacija. Zato je vlast odlučila da se proslava 1. maja pripremi bolje, raznovrsnije i kvalitetnije, da nadmaši crkvenu proslavu i da, s druge strane, ničim ne omete crkvu u njenim ustavnim i zakonskim pravima. Iako su kontakti između crkvenih organizatora i vlasti bili intenzivni i na površini prijateljski, u pozadini je buktalo rivalstvo. Vlast je uticala na to da se crkvenim manifestacijama obezbijedi samo prostor u okviru crkvenih objekata. Potom, vlast je direktno uticala na to da se što više građana uključi u proslavu 1. maja kako bi što manje građana, a naročito mladih, prisustvovalo crkvenoj proslavi. To je zahtijevalo koordinaciju svih republičkih, lokalnih i partijskih organa, a naročito u Kotoru i Herceg Novom.

Opštinske vlasti u Kotoru i naročito u Herceg Novom su bile zabrinute zbog poklapanja glavne crkvena svečanost sa Praznikom rada.³³ Trebalo je dosta organizacionih sposobnosti da se paraleno izvedu dvije konkurentne proslave. Pored toga, opštinske vlasti su morale da se odupru i pritisku članova SK koji su smatrali da crkvi ne treba dozvoliti ovakve manifestacije, naročito u periodu državnih praznika. To je bilo opasno jer uticaj takvih ljudi mogao da ugrozi ustavom i zakonom garantovane vjerske slobode, i da se crkvi da argument za kritiku socijalističkog sistema. Zato su predstavnici opštine Herceg Novi organizovali sastanke kako bi se objasnila crkvena proslava. U periodu priprema održana su tri sastanka predstavnika društveno-političkih organizacija, SO i Službe državne bezbjednosti (SDB). Procjena je bila da se među tolikim brojem vjernika mogu naći i lica koja mogu iskoristi prisustvo ovim svečanostima za neprijateljsku aktivnost protiv države. S druge strane, postojala je opasnost da pojedini građani, iz različitih pobuda, ometaju crkvene svečanosti, narušavaju javni red i mir, i uznemiravaju vjernike. Zato je 30. aprila i 1. maja uvedeno stalno dežurstvo rukovodilaca društveno-političkih organizacija i SO. Održavanje vjerskih svečanosti je bilo ograničeno u okviru crkvenih prostorija. Izuzetak je bio u tome što je vlast dozvolila da se u crkvi Sv. Jeronima postave dva zvučnika, ali samo tolike jačine koja omogućavaju da vjernici na trgu ispred crkve mogu da prate glavnu svečanost. Ovakva dozvola je motivisna time što je u samoj crkvi mogao da stane samo mali broj vjernika i što većina vjernika, koji su prevalili

33 DACG, 411, k. 35, Informacija o proslavi koju je organizovala Katolička crkva u Herceg Novom, Opštinska konferencija Socijalističkog saveza radnog naroda (SSRN).

toliki put ne bi imali priliku da budu uključeni u ovaj obred. Vlastima je pogodovala činjenica da je mjesto na kome je crkva Sv. Jeronima izolovano i da nije predstavljalo smetnju za građane i turiste.

Svečanost je počela 24. aprila u Kotoru prenošenjem tijela blažene Ozane iz crkve Sv. Marije u katedralu Sv. Tripuna, uz prisustvo oko 30 crkvenih lica. U katedrali je bilo između 400 i 600 vjernika, od kojih je većina doputovala sa područja Splita i Dubrovnika. Među njima je u manjem broju bilo omladine i djece. Pored vjernika i hodočasnika svečanosti je prisustvovao i jedan broj turista koji su se toga dana zatekli u Kotoru. Potom je organizovan glavni ceremonijal – uvodno izlaganje administratora Kotorske biskupije Gracije Ivanovića, pozdravni govori i kraći umjetnički program, koji su izvele časne sestre iz Splita. Vjernici iz drugih mjesta koji su prisustvovali ovoj manifestaciji napustili su Kotor istog dana popodne. Od 24. do 30. aprila svakog dana u 18 časova je držana misa u katedrali posvećena ovoj manifestaciji, uz prisustvo manjeg broja vjernika. Predsjednik SO Kotor je 28. aprila primio Graciju Ivanovića koji je vlasti predao pisani zahtjev s molbom da vlasti pomognu oko reda i mira prilikom svečanosti 30. aprila i dolaska velikog broja vjernika sa strane. Kako je prema zamisli organizatora trebalo da autobusi sa vjericima budu okićeni crkvenim relikvijama i transparentima, i da na njima piše odakle su vjernici i koliko ih je došlo, administrator Ivanović je zamoljen da toga ne bude, jer to nije bilo u skladu sa propisima o javnom saobraćaju. Ivanović se s tim saglasio.

U Kotor je 30. aprila prispjelo 13 autobusa i 80 putničkih automobila iz raznih krajeva, a najviše sa područja SR Bosne i Hercegovine i SR Hrvatske.³⁴ Goste je na gradskim vratima sačekao Antun Homen, muzičar i kompozitor, koji je komponovao i neke pjesme za ovu manifestaciju. Kardinal Franjo Šeper je, u pratnji nekoliko automobila, stigao pred glavna gradska vrata. Tu ga je sačekalo oko 60 sveštenih lica: biskupa i nižeg sveštenstva i predstavnika drugih vjerskih zajednica. Domaćin, apostolski administrator Ivanović je zakasnio i nije prisustvovao dočeku. Prilikom dolaska u Kotor na 5 autobusa su bili natpisi kojoj župi i biskupiji pripadaju hodočasnici, pa su saobraćajni policajci zahtijevali od vozača i vođa puta da to uklone. U jednom slučaju, sprovođnik-sveštenik je reagovao, izjavljujući da će se žaliti. Tražio je rukovodioce policije, a jedna časna sestra je navela da su policajci od Herceg Novog do Kotora očerupali autobuse hodočasnika. U katedrali se okupilo oko 750 lica

³⁴ DACG, 411, k. 35, Informacija o crkvenim svečanostima održanim u Kotoru od 24. aprila do 1. maja 1977.

i to najviše vjernika koji su došli sa strane. Među njima je bilo i oko 120 vjernika sa područja opština Kotor i Tivat. Među njima je bilo malo mladih ljudi. Svečanost u katedrali je počela u 16 časova. Bilo je više govornika, među kojima kardinal Šeper, nadbiskupi Kuharić i Franić, i predstavnici ostalih vjerskih zajednica. Od domaćih su se u ovim pozdravima i doćecima isticali mladi sveštenici iz Prčanja Sbutega i Belan. Prema saznanjima vlasti u pozdravnim riječima i govorima nije bilo političkih poruka. Nije bilo ozvučenja i TV snimanja, kao ni podjele literature van crkve. Za to vrijeme ispred katedrale nije bilo naroda i u gradu je vladala mirna i uobičajena popodnevna atmosfera, a ceremonijal u crkvi je završen prije 18 časova. U vrijeme dolaska hodočasnika, vjernika i crkvenih velikodostojnika, tako i prilikom njihovog odlaska, grad je bio više prazan, nije bilo naroda i radoznalaca ispred katedrale i po ulicama, tako da ova ceremonija nije izazvala veće interesovanje. To je bio rezultat aktivnosti vlasti i brojnih sastanka na kojima je sugerisano da sve prođe bez većeg interesovanja građana. Nakon završetka programa u crkvi, učesnici i prisutni su odmah pošli.

Apostolski administrator Kotorske biskupije Gracija Ivanović je 30. aprila organizovao prijem za predstavnike Katoličke crkve i predstavnike ostalih vjerskih zajednica u Crnoj Gori. Prijemu su prisustvovali sekretar Vjerske komisije Radivoje Radmilović, predstavnici SO Kotor, predstavnik SPC mitropolit crnogorsko-primorski Danilo i predsjednik Starješinstva IVZ u Crnoj Gori Idriz Demirović, koji je održao pozdravni govor. Tom prilikom su nadbiskup Franić i Hustić (glavni urednik „Glasa Koncila“) prigovorili zbog toga što je policija u dolasku poskidala vjerske natpise sa autobusa.³⁵ Na svečanosti u Herceg Novi 1. maja iz Kotora je pošao samo jedan autobus sa oko 30 osoba, od čega je bilo pola časnih sestara. Nakon svečanosti u Herceg Novom u Kotor je 1. maja stiglo oko 60 autobusa sa hodočasnima iz svih krajeva Jugoslavije i Italije. Oni su šetali po gradu, razgledali ga i poslije kraćeg zadržavanja napustili su Kotor i time su završene svečanosti i posjeta hodočasnika u Kotoru.

Vlasti su crkvenu manifestaciju u Kotoru svele u usko crkvene okvire, i uspjele su u tome da samo oko 120 građana sa područje opština Kotor i Tivat prisustvuje ovoj manifestaciji, kao i da među njima ne bude mnogo mladih. Tako je ispalo da su Kotorani i Tivćani bili nezainteresovani za ovu manifestaciju, da je ona protekla uglavnom u znaku sveštenika i hodočasnika iz drugih republika, i da je sve obavljeno

---

35 DACG, 411, k. 35, Izvještaj sekretara Vjerske komisije Radivoja Radmilovića, 4. maj 1977.

jeno bez političkih posljedica. S duge strane, proslava 1. maja je, prema tvrdnjama kotorske vlasti, nadvisila i zasijenila vjerske svečanosti. U gradu i u skoro svim Mjesnim zajednicama, organizovano je paljenje prvomajskih vatri na brdima. Grad i ostala mjesta bila su dobro okićena partijskim i državnim zastavama, cvijećem i slikama predsjednika Tita. Organizovan je kulturno-umjetnički i zabavni program, narodno veselje, omladinske zabave, izleti i ekskurzije u skoro svim mjestima. Vlast je smatrala da je posebno uspio prvomajski izlet na planinu Vrmac. Radnici i građani su organizovano i masovno izašli na ovaj izlet. Pripremljen je kulturno-zabavni i sportski program tako da je uz učešće velikog broja građana skoro čitav dan trajalo prvomajsko veselje.

Najveće neprijatno iznenađenje Katoličkoj crkvi i organizatorima crkvene proslave priređeno je u Perastu gdje je 1. maja organizovana velika svečanost povodom bratimljenja sa hrvatskim gradom Orebićem. Perast je poznat po bogatoj prošlosti, baroknoj umjetnosti i jakom uticaju Katoličke crkve. Za ovu priliku Perast je bio izuzetno uređen i okićen. Na zvoniku katoličke crkve, koji dominira Perastom, nalazila se crvena zastava duga 8 metara i parola „Zbratimljeni Orebić i Perast“. Kardinal Šeper je prilikom povratka iz Kotora u Herceg Novi stao i posmatrao zastavu i parolu na zvoniku, i pokazivao je svojoj pratnji. Iako je Katolička crkva u Perastu imala snažan uticaj, a oko četvrtine stanovnika ovog mjesta su bili Hrvati, samo su dva starija bračna para otišla na svečanost u Herceg Novi. Narod je slavio bratimljenje sa gostima iz Orebića. Organizovan je zajednički skup i izlet. Ovo bratimljenje je u stvari bio odgovor nacionalnoj politici Katoličke crkve. Dok je crkva pokušavala da preko katoličke vjere i hrvatskog nacionalizma Boku Kotorsku čvršće veže za Hrvatsku, vlast je promovisala bratimljenje gradova iz Crne Gore i Hrvatske na principima socijalističkih vrijednosti.

Na glavnoj svečanosti 1. maja u crkvi Sv. Jeronima u Herceg Novom prisustvovali su vjernici iz svih jugoslovenskih republika i pokrajina.³⁶ Iz Italije su stigla dva autobusa sa 120 vjernika, a iz raznih krajeva Jugoslavije 103 autobusa i oko 230 putničkih automobila sa oko 5.400 lica. Prema tvrdnjama sekretara Vjerske komisije Radivoja Radmilovića, u Herceg Novom je bilo oko 6.000 hodočasnika.³⁷ Nadbiskup barski dr Aleksandar Tokić zbog bolesti nije prisustvovao svečanostima.

³⁶ DACG, 411, k. 35, Informacija o proslavi koju je organizovala Katolička crkva u Herceg Novom, Opštinska konferencija (SSRN).

³⁷ DACG, 411, k. 35, Izvještaj sekretara Vjerske komisije Radivoja Radmilovića, 4. maj 1977.

Pored kardinala Šepera prisustvovalo je 16 nadbiskupa i biskupa iz Jugoslavije.³⁸ U toku dolaska vjernika na glavnu svečanost bilo je nekoliko natpisa koje su nosili vjernici. Na njima je pisalo: Župa „Sveta Ana“, Župa “Zagreb” i slično, kao i jedna crkvena zastava koja je donijeta savijena od autobusa do crkve. Policija je uklonila ove natpise. Uoči proslave Organizacioni odbor za proslavu je štampao proglas u kojemu je stajalo da se radi o opštenarodnoj proslavi blaženog Leopolda. Oglas je bio istaknut samo na crkvenim vratima. Predsjednik SO Herceg Novi, u prisustvu najviših opštinskih funkcionera i sekretara Vjerske komisije, priredio je 30. aprila prijem kardinalu Šeperu i ostalim predstavnicima Katoličke crkve. Među vjerskim prelatima tom prilikom prijemu su prisustvovali nadbiskup zagrebački dr Franjo Kuharić, nadbiskup splitsko-makarski dr Frane Franić i nadbiskup beogradski Gabrijel Bukatko. S druge strane, biskupski Organizacioni odbor je istog dana organizovao večeru, kojoj su prisustvovali prestavnici vlasti.

Tokom centralne svečanosti svi nadbiskupi i biskupi, a posebno kardinal Šeper, su prigodnim besjedama pozvali vjernike na još veću odanost Bogu i crkvi, i na bratstvo sa vjernicima drugih vjeroispovijesti. Ozvučenje je bilo samo u okviru crkve i crkvenog dvorišta. U vjerskoj svečanosti je, prema ocjenama vlasti, učestvovao neznatan broj građana sa područja Boke. Manji broj vjernika je za vrijeme glavne svečanosti na trgu pred crkvom Sv. Jeronima i u obližnjim ulicama koje vode ka crkvi dijelio boršure i letke religioznog karaktera, sa naslovom „Nenadmašivi štovalac Gospe – blaženi Leopold Bogdan Mandić“ i razglednice štampane u Italiji posvećene životu i djelu Mandića. Dijeljen je i „Informativni list“ čiji je izdavač Hrvatski kapucinski provincijalat iz Osijeka. Imao je 12 stranica i sav je bio posvećen Leopoldu Mandiću i proslavi 1. maja u Herceg Novom. U tekstu je, pored ostalog, stajalo i: „Sam kardinal Stepinac toliko je cijenio svetački lik oca Leopolda Mandića da je uvijek imao uza se, na slobodi i u zatvoru, njegovu sliku“. Takođe je dijeljen i list „Gospa sinjska“. Policija je reagovala i upozorila vjernike da ovakve broušure i letke mogu dijeliti samo u crkvi. I pored prisustva velikog broja vjernika na malom prostoru, svečanost je protekla bez incidenata. Vlast je smatrala da je to rezultat opsežne i temeljite pripreme izvršene na nivou društveno-političkih organizacija, SO i SDB.

U Herceg Novom je, kao i u Kotoru, paralelno održana proslava Prvog maja, odnosno grad je bio sav u znaku ovog praznika. Vlasti su izvijestile da je dekoracija

³⁸ DACG, 411, k. 35, Informacija o proslavi koju je organizovala Katolička crkva u Herceg Novom, Opštinska konferencija (SSRN).

grada bila besprijeckorna. Uoči proslave na Trgu Nikole Đurkovića izveden je kulturno-zabavni program koji je prerastao u narodno veselje. Gradom su odzvanjale revolucionarne i socijalističke pjesme, osim mjesta gdje se nalazi crkva Sv. Jeronima. Neki vjernici su zato prigovorili: „Da li smo došli da slavimo Prvi maj ili proglašenje blaženim oca Leopolda?“ Na dan proslave za građane su organizovana tri izletišta sa kulturno-zabavni programom.

Opština Tivat nije bila u sklopu ove crkvene svečanosti. U informaciji tivatskih vlasti o vjerskim manifestacijama 30. aprila i 1. maja 1977. godine navedeno je da se u Tivtu nije osjetilo nekih posebnih vjerskih aktivnosti i da građani u većini slučajeva nijesu pridavali posebnu pažnju, niti su time bili preokupirani. Nije primijećen nikakav organizovani vid odlaska građana opštine Tivat na ove manifestacije, ali je bilo pojedinačnih odlazaka. Vlasti iz Tivta su procijenile da je uticaj ovih manifestacija na građane bio zanemarljiv i da je to zasluga svih društveno-političkih organizacija opštine na čelu sa SK.

Nakon glavne proslave Kotorska biskupija je u Herceg Novom organizovala ručak za predstavnike Katoličke crkve, ostalih vjerskih zajednica u Crnoj Gori i predstavnike vlasti. Mitropolit crnogorsko-primorski Danilo je tom prilikom pozdravio prisutne. Pozdravni govori su uglavnom bili prožeti ekumenskim duhom. Iz razgovora sa kardinalom Šeperom i ostalima, sekretar Vjerske komisije Radivoje Radmilović je zaključio da su stekli povoljne utiske o svemu.³⁹ Kardinal Šeper i ostali predstavnici crkve su na prijemu, a i kasnije često isticali ljepote Boke, posebno Herceg Novog, gostoljubivost naroda i predusretljivost vlasti. Prije i za vrijeme proslave odnos vlasti prema ovoj svečanosti bio je korektan. Nije bilo incidenata i nijesu pravljene nikakve smetnje već je u tom pravcu pružena i određena pomoć. Takvu konstataciju je dao i glavni organizator proslave don Viktor Kaločera. Za vrijeme boravka u Herceg Novom kardinal Šeper je imao više razgovora sa predstavnicima Katoličke crkve iz Crne Gore, Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Razgovarali su o pitanjima od posebnog značaja za dalju ekspanziju Katoličke crkve na ovim područjima, gdje je, po riječima Šeperovih sagovornika, Pravoslavna crkva bila u odumiranju. Iz svih razgovora koje je Šeper imao sa svojim saradnicima u Herceg Novom, crnogorska vlast je zaključila da je kod svih katoličkih velikodostojnika stalno prisutna misao za osvajanjem novih područja i vjernika.

39 DACG, 411, k. 35, Izvještaj sekretara Vjerske komisije Radivoja Radmilovića, 4. maj 1977.

Vjerska komisija je zaključila da su vjerske svečanosti u Kotoru i Herceg Novom obavljene u okviru zakonskih nadležnosti crkve i njenih aktivnosti. Vlasti herceg-novske, kotorske i tivatske opštine aktivno su pratile pripreme ovih vjerskih manifestacija i, uz saradnju sa republičkim organima vlasti, preduzele potrebne političke i druge mjere da se ove aktivnosti odvijaju u okviru crkve. Pri tome su poštovali propise o položaju vjerskih zajednica i druge propise vezane za ovakve aktivnosti. Takođe, svojim autoritetom su uticali na građane da ne prisustvuju ovoj svečanosti. Sve je to uticalo da mali broj građana-vjernika iz Crne Gore učestvuje u navednim manifestacijama, a s druge strane ta je aktivnost učinila da ne dođe do pojava koje bi dale povoda za primjedbe da se crkvi ometa organizovanje vjerskih svečanosti. Crkvena proslava je ipak imala značajne političke, vjerske i nacionalne posljedice. Iako je u njoj učestvovao mali broj crnogorskih građana, ona je uz sve zakonske restrikcije okupila oko 6.000 hodočasnika i vrh Katoličke crkve u Jugoslaviji. Uticala je i na pojavu sukoba unutar SK, jer su radikalniji članovi smatrali da crkvi treba zabraniti organizovanje ovakvih proslava, naročito u periodu državnih praznika. Takvih komentara je bilo i kod pripadnika Pravoslavne crkve. Postojala je opasnost pojave rivalstva između Katoličke i Pravoslavne crkve sa ovakvim i sličnim proslavama. Zato je tada pomenuta proslava izgradnje pravoslavnog manastira Savina. Iako je ova manifestacija održana u duhu ekumenizima, ona je ipak naglasila konfesionalnu podijeljnost, a u skladu s tim i nacionalne razlike u Boki Kotorskoj.

Predstavnici Katoličke crkve su, uglavnom, bili zadovoljni proslavom. Nakon povratka iz Jugoslavije kardinala Šepera je u Rimu primio papa Pavle VI.⁴⁰ U toku razgovora ocijenjeno je da je proslava uspjela i kardinal je naveo da bi trebalo preduzeti mjere da se poštovanje Leopolda Bogdana Mandića proširi u cijeloj Jugoslaviji. Katolička crkva u Jugoslaviji je već tada bila spremna na sledeći korak. Apostolski administrator Kotorske biskupije Gracija Ivanović je pripremio predlog da se otvori proces kanonizacije blaženog Mandića. No, Vatikan i Katolička crkva nijesu bili zadovoljni doprinosom vjernika u Kotorskoj biskupiji, ni apostolskim administratorom Ivanovićem, kao ni nacionalnom politikom Ordinarijata Kotorske biskupije. Tokom svečanosti u Kotoru i Herceg Novom predstavnici Kotorske biskupije su bili podređeni, jer su predstavnici Svete Stolice i katoličkih sveštenika iz Hrvatske imali najveću ulogu. Administrator Ivanović je napravio veliki propust jer 30. aprila nije bio na dočeku kardinala Šepera u Kotoru. Ni vjernici se nijesu dobro pokazali, jer je od oko

40 DACG, 411, k. 35, Informacija o održanim vjerskim svečanostima u Kotoru i Herceg Novom od 24. aprila do 1. maja 1977.

10.000 katolika sa područja Boke Kotorske crkvenoj manifestaciji prisustvovalo manje od 200. Naredne godine nije bilo organizovane proslave godišnjice blaženog Mandića, a 1979. godine to nije bilo moguće jer je katastrofalni zemljotres koji je pogodio Crnogorsko primorje 14. aprila ošteti brojne crkve, a među njima i crkvu Sv. Jeronima u Herceg Novom. Zato je prilikom dolaska vjernika na godišnjicu beatifikacije Mandića 1981. godine misa održana na otvorenom prostoru pored hotela „Plaža“ u Herceg Novom.

III. Kanonizacija Leopolda Mandića i političke posljedice

Predlog za kanonizaciju blaženog Leopolda pokrenut je u vrijeme pojačane aktivnosti Katoličke crkve u socijalističkim državama. To je bila politika pape Jovana Pavla II koji je izabran 1978. godine. On je apostolskim konstitucijama unio neke izmjene u proceduru koje skraćuju postupak, preskaču pojedine faze i omogućavaju vanredno proglašenje sveca.⁴¹ Ove promjene su izvršene u cilju da se institut kanonizacije pretvori u efikasno sredstvo vjersko-propagandnog uticaja Katoličke crkve. Prema podacima iz vjerske štampe tada se kod Vatikana vodilo oko 200 procesa za proglašenje blaženih i svetih. Zato je Vjerska komisija Crne Gore 1981. godine navela da se u dogledno vrijeme može očekivati da će Mandić biti proglašen za sveca i da će Katolička crkva tom prilikom nastojati da organizuje još veću manifestaciju na području Boke Kotorske.⁴² Ova očekivanja su ubrzo potvrđena jer je Biskupska konferencija Jugoslavije 1981. godine zvanično zatražila kanonizaciju Leopolda Mandića.⁴³ Glavni proces kod Svete Stolice preuzeo je postulator (sveštenik koji u postupku zastupa blaženika i sveca) P. Pietro da Valdiporto iz Padove. Glavni dio postupka (ispitivanje „glasa svjetlosti“ i prikazivanje čuda) vođeni su u Padovi. Nosilac ovih dokaza bio je P. Pietro Bernardi, vicepostulator iz Padove, koji je 15 godina živio i radio sa Leopoldom Mandićem. Proces kanonizacije Leopolda Mandića ušao je u završnu fazu krajem 1982. godine kada je papa proglasio vanrednu Svetu godinu. Prilikom posjete „ad limina“ biskupa iz Jugoslavije februara 1983. godine kardinal Kuharić je od pape zvanično zatražio proglašenje Mandića svetim. Kuharić je u au-

41 DACG, 411, k. 40, Republički sekretarijat unutrašnjih poslova (RSUP) SR Crne Gore, Služba državne bezbjednosti (SDB), Informacija o aktivnostima Rimokatoličke crkve povodom proglašenja Leopolda Mandića svetim, Titograd, 28. septembar 1983.

42 DACG, 411, k. 39, Republička komisija za odnose sa vjerskim zajednicama, jun 1981.

43 DACG, 411, k. 40, RSUP SR Crne Gore, SDB, Informacija o aktivnostima Rimokatoličke crkve povodom proglašenja Leopolda Mandića svetim, Titograd, 28. septembar 1983.

dijenciji kod pape izjavio: „Usudujem se Vama ponizno preporučiti causam blaženog Leopolda Mandića, moleći za njegovu kanonizaciju u ovoj Svetoj godini otkupljenja. Blagdan njegove kanonizacije bio bi za sve nas ponovo sretna prilika da se sa Vama susretnemo.“ Papa je na ovaj zahtjev pozitivno odgovorio. Nakon toga su se ubrzanom sprovele preostale faze postupka za proglašenje Leopolda Mandića svetim. U susret kanonizaciji intenzivirano je označavanje godišnjice beatifikacije Mandića. U maju 1983. godine kardinal Kuharić je u hrvatskom Zagorju pred oko 3.500 vjernika proglasio župu Orehovica za novo svetišće Leopolda Mandića. U Osijeku, Herceg Novom, Zadru, Rijeci i Maglaju organizovani su masovni vjerski skupovi na kojima je prisustvovalo i do 2.500 vjernika iz zemlje i inostranstva. Na svim skupovima je naglašeno da se očekuje proglašenje Mandića svecem u toku Svete godine i isticana je uloga kardinala Kuharića u postupku kanonizacije.

U odnosu na vjerske aktivnosti koje su prethodile beatifikaciji Mandića kada su posredno isticani nacionalni ciljevi Katoličke crkve, u ovom periodu je prilikom vjersko-propagandne aktivnosti došlo do otovrenih nacionalističkih istupa crkve. U njima se Kotorska biskupija tretirala kao „najjužniji dio hrvatske zajednice“ i insistiralo se na tome da je Mandić „hrvatski svetac“ koji se, uprkos mnogim neugodnostima, nije odrekao svoje „hrvatske nacionalnosti“. Ovakvi nastupi su bili mogući jer se od Titove smrti 1980. godine Jugoslavija nalazila u političkoj krizi tokom koje su nacionalizmi sve više, nesmetano i nakažnjeno, ispoljavani u javnosti. Na ovaj način Katolička crkva je, u ime hrvatskog nacionalizma, istakla pretenziju na područje Boke Kotorske, odnosno na veći dio Crnogorskog primorja.

U junu 1983. godine u Vatikanu je odlučeno da blaženi Leopold bude proglašen svetim na završetku Šestog Sinoda biskupa koji se povodom Svete godine održavao u Rimu 16. oktobra.⁴⁴ O tome je zvanično obaviještena Kotorska biskupija. Sinod Biskupa je posvećen temi ispovijedanja. Kao model za analizu uzeto je ispovijedanje blaženog Mandića, čemu je posvetio svoj sveštenečki poziv. S obzirom na tu okolnost, očekivalo se da će Mandić biti uzdignut na najviši nivo svetaca. Termin je odabran i zbog toga što se očekivalo da će na svečanosti, ispred bazilike Sv. Petra u Vatikanu, biti prisutni predstavnici Vatikana, italijanske vlade, diplomatskog kora kao i učesnici Sinoda (preko 300 biskupa iz svijeta). Činu kanonizacije je trebalo da doprinesu i neke druge godišnjice i događaji koji su koincidirali sa kanonizacijom: 25. godina

---

44 Ibid.

proglašenja pape za biskupa i petogodišnjica njegovog pontifikata. Istog dana je vršeno i oproštajno slavlje Svete godine iskupljenja.

Na zasijedanju Biskupske konferencije Jugoslavije u avgustu 1983. godine preporučeno je da svaka biskupija Jugoslavije organizuje putovanje što većeg broja vjernika na hodočašće u Rim. Ravatelj za inozemnu pastvu u Biskupskoj konferenciji Jugoslavije monsinjor Vladimir Stanković uputio je svim katoličkim misijama u inostranstvu cirkularno pismo u kome je tražio da crkvene misije organizuju i dovedu u Rim što veći broj vjernika. Katolički mediji su propagirali ovaj događaj. Jugslovenska Služba državne bezbjednosti je dobila informacije da će na hodočašće doći veći broj emigranata, a među njima i pripadnika ustaške emigracije iz Kanade, SAD, Australije i drugih zemalja, s ciljem da se ovaj skup iskoristi kao susret domovinskih i iseljenih Hrvata. U Kotorskoj biskupiji je organizovan Odbor koji je trebalo da organizuje hodočašće vjernika za Rim. Služba državne bezbjednosti je procijenila da će, zbog plaćanja deviznog depozita, odziv vjernika iz Crne Gore biti mali (oko 100). Zato su organizatori hodočašća preko ambasade SFRJ u Vatikanu i papske nuncijature u Beogradu zatražili da se hodočasnici iz Jugoslavije oslobode polaganja deviznog depozita za putovanje u Rim, što jugoslovenske vlasti nijesu prihvatile. Kako bi se smanjio uticaj kanonizacije Leopolda Mandića crnogorska vlast je odlučila da cenzuriše Prvi program Italijanske televizije (RAI) za vrijeme nedjeljnih prenosa Svete Mise. Zbog toga se Ordinarijat Kotorske biskupije početkom oktobra 1983. godine žalio Vjerskoj komisiji.⁴⁵ Ordinarijat je naveo da će 16. oktobra papa proglasiti svečano u Bazilici Sv. Petra u Rimu „našeg bokeljskog“ blaženika Leopolda Bogdana Mandića svetim i da će cijeli svijet biti zastupljen prigodom proslavljanja „tog vrlog sina naše Domovine“, a da će njegova uža domovina biti isključena iz markar televizijskog učešća u toj proslavi. Vlast je odbila ovaj zahtjev, uz obrazloženje da se to radi za sve vjerske manifestacije i da tako postupaju sve državne televizije u Jugoslaviji.

O kanonizaciji Leopolda Mandića diskutovalo je Predsjedništvo SR Crne Gore, najviši organ crnogorske republičke vlasti.⁴⁶ Odlučeno je da član Predsjedništva Miodrag Vlahović o tome razgovara sa Z. Sveteom, pomoćnikom Saveznog sekretara

45 DACG, 411, k. 40, Biskupski Ordinarijat Kotor – Republičkoj komisiji za odnose s vjerskim zajednicama, Kotor, 5. oktobar 1983.

46 DACG, 411, k. 40, Zabilješka o intervenciji u vezi proglašenjem L. Mandića za sveca 16. oktobra 1983.

za inostrane poslove (SSIP). Vlahović je u tom razgovoru naročito istakao problem što se u crkvenim krugovima podvlači da je Mandić osoba sa „Hrvatskog juga“ i da je drugi problem što će na svečanosti prisustvovati pripadnici ustaške emigracije. Crnogorska vlast je bila zabrnuta da bi ustaška emigracija na taj način mogla da izvrši uticaj na Hrvate u Crnoj Gori. Svete je naveo da je Vatikan pozvao državnu delegaciju na ovu svečanost, i da će ambasador SFRJ pri Svetoj Stolici Zvonimir Stenek biti prisutan. Vlahoviću je rečeno da će SSIP Vatikanu skrenuti pažnju na mogućnost političke zloupotrebe svečanosti i da će ambasadoru dati instrukciju da ceremoniju demonstrativno napusti ukoliko prisustvo ustaške emigracije bude vidljivo. Vatikan je uvjeravao jugoslovenske predstavnike da će se ceremonijal kanonizacije održati u strogo vjerskim okvirima i da će se Državni sekretarijat brinuti da ne dođe do ekscesa koji bi mogli smetati SFRJ. Obećali su da će sami i uz pomoć italijanske policije obezbijediti punu kontrolu nad ponašanjem hodočasnika. Predloženo je da se ne kritikuje teza o „svecu sa Hrvatskog juga“ kako se crkvi ne bi omogućilo upravo ono što želi – potpirivanje nacionalne netrpeljivosti. U vezi ovog Vlahović je konsultovao i Ivana - Iva Lalića iz Vjerske komisije Hrvatske koji je iznio stav, a SSIP ga usvojio, da je siguran da Vatikan nije taj koji promovise tezu o „Hrvatskom jugu“, već da to rade domaći crkveni velikodostojnici. Za crnogorsku vlast je bilo važno i da se odgovori na pitanje kako je moguće i s kakvim ciljem je organizovano tako brzo proglašenje za sveca ličnosti koje je umrla 1942. godine.

Vjerske svečanosti povodom proglašenja Leopolda Mandića za sveca održane su 16. oktobra u Vatikanu i 17. oktobra 1983. godine u Padovi.⁴⁷ Organizatori su se trudili da ova svečanost po broju hodočasnika nadmaši kanonizaciju Nikole Tavelića iz 1970. godine, na kojoj je prisustvovalo oko 130.000 hodočasnika. Navodno je papa Jovan Pavle II prilikom kanonizacije Leopolda Mandića izjavio da nikada nije vidio toliko naroda na proglašenju nekog sveca.⁴⁸ Međutim, prema navodima Radio Vatikana na kanonizaciji je bilo oko 80.000 ljudi. Iz Jugoslavije je prema saopštenju ovog Radia zajedno sa jugoslovenskim građanima koji su došli iz inostranstva bilo oko 5.500 lica. Pored vjernika iz Jugoslavije, u Rimu je na kanonizaciji bilo i 180 sveštenika i oko 15 biskupa. Kanonizacija Mandića je održana u okviru Velike nove, a njegova kanonizacija je, uz činjenicu da je 1970. godine kanonizovan Nikola

47 DACG, 411, k. 40, Savezni sekretarijat za inostrane poslove (SSIP), Uprava za iseljništvo i emigraciju, Informacija o hodočašću u Vatikanu povodom proglašenja Leopolda Mandića za sveca, Beograd, 15. novembar 1983.

48 Vlah, Sveti Leopold Bogdan Mandić..., s. 317.

Tavelić, oduševila hrvatske katoličke vjernike i Veliku novenu je vodilo ka završnoj svečanosti Nacionalnog euharističkog kongresa 1984. godine u Mariji Bistirici.⁴⁹

I pored uvjeravanja predstavnika Vatikana da će suzbiti uticaj političkih, a naročito ustaških emigranata, oni su uspjeli da ostvare dio svojih namjera. Demonstrirali su sa 25 zastava sa šahovskim poljem, među kojima je navodno, bila i jedna sa ambelmima ustaške Nezavisne države hrvatske (NDH). Prisutni predstavnici ambasade SFRJ su na licu mjesta a kasnije i po instrukciji SSIP uložili demarš. U njemu je zaoštreno pitanje isticanja ovih zastava i simbola na vjerskim manifestacijama uopšte, a posebno na ovoj na kojoj je, pored jugoslovenskih državljana i predstavnika katoličkog episkopata, prisustvovala i zvanična delegacija SFRJ na čelu sa ambasadorom. Predstavnici Vatikana su u odgovoru pokušali da umanje značaj demonstriranja pripadnika političke emigracije.⁵⁰ Tvrdili su da pomenute zastave imaju istorijsku simboliku koja nije u suprotnosti sa jugoslovenskim ustavnim poretkom. Ipak je Vatikan ovo smatrao štetnim pa je predstavnicima episkopata na čelu sa Kuharićem skrenuta pažnja na incident i na njegovu štetnost po odnose Vatikana sa SFRJ. Da bi zadovoljio obje strane Vatikan je odigrao dvostruku igru. U odnosu na praksu izmijenjen je protokol svečanosti. Papa je u svom govoru pozdravio predstavnike Jugoslavije i poslije zvanične ceremonije primio je delegacije Jugoslavije i Italije, ali nije primio hrvatske hodočasnike u uobičajenu audijenciju. Time su iznevjerene nade i planovi političke emigracije, što je dovelo do zbunjenosti, različitih reakcija i tumačenja, kako među pripadnicima emigracije i sveštenicima iz misija u inostranstvu, tako i među pripadnicima episkopata Katoličke crkve iz Jugoslavije. Kardinal Kuharić je pokušao da opravda papu koji, navodno, zbog drugih obaveza nije mogao da primi u audijenciju hrvatske hodočasnike.

Predstavnici jugoslovenske ambasade u Vatikanu su procijenili da je cilj svečanosti bio da se pod okriljem Katoličke crkve demonstrira teza poistovjećivanja vjerskog i nacionalnog. Time se Katolička crkva nametala kao jedini baštinik hrvatske prošlosti u istorijskim granicama i kontinuiteta hrvatske državnosti, uključujući i NDH. Jugoslovenske vlasti su kanonizaciju Leopolda Mandića posmatrale u kontekstu želje Katoličke crkve u Jugoslaviji i njenih sveštenika u inostranstvu, pa i nekih predstavnika Vatikana, kao i najvećeg dijela političke (ustaške) emigracije, da papa

49 Perica, 2006, 171-172, i 178.

50 DACG, 411, k. 40, SSIP, Uprava za iseljeništvo i emigraciju, Informacija o hodočašću u Vatikanu povodom proglašenja Leopolda Mandića za sveca, Beograd, 15. novembar 1983.

što prije posjeti Jugoslaviju. Nadbiskupi Kuharić i Franić su htjeli da se to ostvari 1984. godine i da papa prisustvuje Nacionalnom euharističkom kongresu u Mariji Bistirici. Ipak, na osnovu informacija koje je poslala Amabsada SFRJ pri Svetoj Stolicu, jugoslovenska vlast je zaključila da papa ne želi da se izjasni po pitanju posjete Jugoslaviji i da zvanični Vatikan nije voljan da se eventualna posjeta pape Jugoslaviji dovede u kontekst neke zategnute unutrašnje situacije u odnosima sa Katoličkom crkvom.⁵¹ Vlast je smatrala da se ne smije zanemariti nesumnjivi interes Svete Stolice da u okviru takozvane „istočne politike“ izvrši neku vrstu polonizacije Katoličke crkve u Jugoslaviji. Svečanost kanonizacije Leopolda Mandića je iskorišćena kao pozornica za manifestaciju nacionalizma i neprijateljstva prema SFRJ od strane hrvatske emigracije. Krivci za ove ispade su, prema ocjeni jugoslovenske vlade bili, i u redovima Katoličke crkve u Hrvatskoj koji su povezani sa političkom emigracijom. Po načinu na koji su ti ispadi organizovani i po broju donijetih nacionalističkih zastava, bilo je očito da je takvo manifestiranje poteklo ako ne iz same Katoličke crkve, onda iz crkvi veoma bliskih emigrantskih redova. Jugoslovenska vlada je smatrala da to ne umanjuje odgovornost Vatikana, pogotovo kada se na teritoriji Svete Stolice na takav način doveo u pitanje suverenitet Jugoslavije s kojom ona ima diplomatske odnose. Na to je ambasador Stenek otvoreno ukazao u razgovoru sa predstavnikom Vatikana.

Nakon svečanosti u Vatikanu, organizovane su svečanosti u Jugoslaviji. Prva je održana 30. oktobra u Maglaju, prvom Leopoldovom svetilištu.⁵² Prvi životopis Leopolda Mandića napisao je i objavio don Anto Baković, župnik u Maglaju. Životopis je objavljen 1983. Godine, pod naslovom „Naš Bogdan“. Tadašnje vlasti BiH su odmah zaplijenile cijeli tiraž ove knjige (5.000 primjeraka), jer je na naslovnoj strani bila fotografija koja je prikazivala događaj proglašenja Mandića za sveca na Trgu Sv. Petra u Rimu na kojoj se vidjela hrvatska zastava bez petokrake zvijezde.

IV. Uticaj kanonizacije na prilike u Crnoj Gori

Glavna svečanost „Domovinskog proglašenja“ povodom kanonizacije je trebalo da se organizuje u Crnoj Gori. Informacije su govorele da će se svečanost održati 1984. godine u Herceg Novom na dan koji Vatikan označi kao crkveni praznik posvećen svetom Leopoldu. Odluku o tome trebalo je da donese Biskupska konferencija Jugo-

⁵¹ DACG, 411, k. 40, Savezno izvršno vijeće, Informacija o aktuelnom stanju odnosa sa Vatikanom i Katoličkom crkvom, Beograd, 25. novembar 1983.

⁵² DACG, 411, k. 40, (SSIP), Uprava za iseljeništvo i emigraciju, Informacija o hodočašću u Vatikanu povodom proglašenja Leopolda Mandića za sveca, Beograd, 15. novembar 1983.

slavije. S obzirom na veliki značaj ovog događaja crnogorska vlast je izvršila detaljnu analizu beatifikacije i kanonizacije Leopolda Mandića.⁵³ Crnogorska vlast je zaključila da je Mandić proglašen svetim mimo svih rokova koji su ustaljeni u procesu kanonizacije. Koliko je Katoličkoj crkvi u Jugoslaviji bio potreban novi hrvatski svetac i do koje mjere je bilo ishitreno proglašenje Mandića svetim pokazuje i upoređenje procesa kanonizacije Mandića sa kanonizacijom prvog hrvatskog sveca Nikole Tavelića. Tavelić je umro 1391. godine, a proglašen je blaženim 1889. godine, odnosno 498 godina nakon smrti, a svetim 1970. godine, odnosno 91 godinu nakon beatifikacije ili 589 godina nakon smrti. Mandić je umro 1942. godine a proglašen je blaženim 1976. godine, odnosno samo 34 godine nakon smrti, a svetim 1983. godine, tj. samo 7 godina nakon beatifikacije i 41 godinu poslije smrti. U dotadašnjoj istoriji Katoličke crkve nije bilo brže kanonizacije osim proglašenja poljskog sveca Maksimilijana Kolbea 1982. godine. To je potvrdilo tezu da je papa Jovan Pavle II kroz ubrzane kanonizacije želio da ostvari političke ciljeve Vatikana. Crnogorska vlast je smatrala da je proglašenje Mandića svetim od velikog značaja za dalju afirmaciju Katoličke crkve i vjere, posebno na području Boke Kotorske. Za to su bili zainteresovani svi crkveni velikodostojnici, a naročito kardinal Kuharić. S druge strane, proglašenje hrvatskog sveca na području Boke potpuno se uklapalo, kako u opštu strategiju i politiku pape i Vatikana prema Jugoslaviji, tako i u nastojanjima ove crkve za ujedinjenjem svih hrišćanskih crkava pod Vatikanskim patronatom. Dok su hrvatski nadbiskupi u kanonizaciji Mandića vidjeli sredstvo za realizaciju hrvatskih nacionalnih ciljeva, Sveta Stolica je u tome vidjela mogućnost da utiče na političke prilike u Jugoslaviji i da promoviše svoje viđenje ekumenizma i obnove vjerskog života. U vezi toga, kroz proces kanonizacije stalno je isticano kako je Mandić svoj život, rad, žrtvu i vjerske pokore želio da prikaže kao jedinstvo svih hrišćana, glorifikovane su njegove teze: „Redovnik mora biti ili potpuni redovnik ili ništa“, „Sadašnje društvo velikim dijelom se udaljilo od Boga pa ga treba privesti istini i pravdi“ i da su katolici „oruđe crkve“ (ovu Mandićevu tezu napomenuo je i papa u posjeti „ad limina“).

I demografski podaci su uticali na jaču nacionalnu aktivnost Katoličke crkve u Boki Kotorskoj. Prema popisu stanovništva Crne Gore 1981. godine broj Hrvata se smanjio u odnosu na 1971. godinu, i činili su samo 1,18% stanovništva Crne Gore.⁵⁴ Nastavljen je trend apsolutnog i procentualnog opadanja. Hrvata je u Crnoj Gori

53 DACG, 411, k. 40, RSUP SR Crne Gore, SDB, Informacija o aktivnostima Rimokatoličke crkve povodom proglašenja Leopolda Mandića svetim, Titograd, 28. septembar 1983.

54 Gabeljšek, Damnjanović, *knjiga I*, 1991.

1981. godine bilo 6.904 ili za 2.288 manje nego 1971. godine. U Boki Kotorskoj je 1981. godine živjelo 5.222 Hrvata ili 1.960 manje nego 1971. godine. S obzirom na to da nije bilo značajnijeg iseljavanja, ovo se tumačilo kao ugroženost nacionalnog identiteta jer su se katolici u Boki izjašnjavali i kao Jugosloveni i kao Crnogorci. Zato je dugoročno opredjeljenje Katoličke crkve bilo da od Kotorske biskupije stvori jak centar vjerskog života i uticaja na južnom Jadranu, odakle bi se taj uticaj vremenom širio prema ostalim djelovima Crne Gore i Hercegovine. Crkveni velikodostojnici su smatrali da je stvaranje takvog centra moguće, s obzirom na katoličku tradiciju u Boki Kotorskoj i pogotovo što je na relativno malom prostoru formiran kult velikog broja blaženika i svetaca, kojima će se organizovati hodočašće i proslave blagdana. Jedan od načina ostvarivanja dominantnog uticaja Katoličke crkve na području Boke i Crne Gore bilo je njeno vezivanje za hrvatski narod. Vlast je smatrala da je jedan od glavnih ciljeva, naročito ekstremnih sveštenika, da se probudi nacionalna svijest, da se izjednači vjersko i nacionalno (katoličko i hrvatsko) i da se manipuliše nacionalnim obilježjem kao izrazom vjeroispovijesti. Kleronacionalističko djelovanje radikalnih pripadnika Katoličke crkve ogledalo se u propagiranju teze „Boka Kotorska je hrvatska teritorija“, poistovjećivanju katoličkih vjernika sa Hrvatima, iskazivanju zabrinutosti za sudbinu Hrvata na ovom području i sumnja u rezultat posljednjeg popisa stanovništva, jer je broj Hrvata vidno smanjen.⁵⁵

Beatifikacija i kanonizacija Leopolda Mandića bili su sredstvo da se Kotorska biskupija prilagodi politici Katoličke crkve u Hrvatskoj. Kotorska biskupija je u ovome periodu, osim organizovanja nekoliko vjerskih svečanosti, uglavnom bila van raznih inicijativa i akcija unutar Katoličke crkve. To se nije uklapalo u politiku koja je Kotorsku biskupiju vidjela kao dio „Hrvatskog juga“. Da bi se ta ostvarila ova politika bile su neophodne personalne promjene u Kotorskoj biskupiji, jer apostolski administrator don Gracija Ivanović, koji je bio jugoslovenski orijentisan, nije odgovarao političkim ciljevima Vatikana i hrvatskog kleronacionalizma. Ivanović se 1981. godine povukao sa položaja, zbog starosti i lošeg zdravstvenog stanja.⁵⁶ Za kotorskog biskupa imenovan je generalni vikar Mostarske biskupije dr Marko Perić. Za razliku od Ivanovića, Perić je zauzeo negativan stav prema socijalističkom sistemu

55 DACG, 411, k. 45, Centralni komitet (CK) Saveza komunista (SK) Crne Gore, Komisija za idejni i teorijski rad (Radna grupa), Djelovanje crkve i vjerskih zajednica u SR Crnoj Gori i aktivnosti Saveza komunista, Titograd, 21. januar 1985.

56 DACG, 411, k. 40, RSUP SR Crne Gore, SDB, Informacija o svečanosti RKC povodom ustoličenja novog kotorskog biskupa, Titograd, 20. februar 1984.

i to je često ispoljavao.⁵⁷ Osim toga, zbog nedostatka kandidata iz Crne Gore, kao i kandidata koji će nedvosmisleno zastupati hrvatske nacionalne interese, položaj kotorskog biskupa od tada zauzimaju Hrvati rođeni van Crne Gore. Katolička crkva je smatrala da će dolaskom Perića na čelo Kotorske biskupije ojačati vjerski život u Boki Kotorskoj.⁵⁸ No, Biskup Perić je umro u junu 1983. godine, pa je Kotorskoj biskupiji opet određen apostolski administrator. To je bio nadbiskup Frane Franić, jedan od najznačajnijih katoličkih velikodostojnika u SFRJ i zagovornik nacionalne politike u crkvi. To je bio dokaz za to koliko je pažnje počelo da se ukazuje Kotorskoj biskupiji.⁵⁹ Franić nije preduzeo posebne mjere na planu obnove biskupije, ostavljajući to novom biskupu čije je imenovanje najavio nakon kanonizacije Leopolda Mandića. Tako je u jesen 1983. godine za kotorskog biskupa izabran Ivo Gugić, pomoćni biskup u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji.

Ustoličenju Gugića za biskupa u katedrali Sv. Tripuna 3. feburara 1984. godine prisustvovali su, između ostalih, apostolski pronuncije Vatikana u SFRJ Michele Cechini, kardinal Franjo Kuharić i nadbiskup Frane Franić. Na svečanoj misi Franić je pomenuo bokeljske blaženike i svece, a Boku Kotorsku je nazvao „oltarom domovine“ i „zalivom svetaca“. Na svečanom ručku Franić je isticao važnost Kotorske biskupije za Splitsku metropoliju i „čitavu našu domovinsku crkvu“. Nakon toga je održana intronizacija, a potom je pronuncije Vatikana u SFRJ naglasio da će Kotorska biskupija uživati pomoć svih jer iza njen stoji moćna Katolička crkva sa 800 miliona članova. Kardinal Kuharić je održao homiliju u kojoj je naglasio kako biskupu Gugiću povjerava: „ovu crkvu kotorsku, najjužniju i najmanju biskupiju Crkve u Hrvata, ali bogate povijesti“. Gugić je ubrzo, po procjeni vlasti, vrlo uspješno i dosljedno sprovodio generalnu orijentaciju Katoličke crkve na području Boke Kotorske. Uspostavio je veći stepen koordinacije pojedinih aktivnosti Kotorske biskupije sa aktivnostima koje se pripremane u Splitsko-makarskoj nadbiskupiji.

Biskup Gugić je ubrzo pokazao aktivnost koja se očekivala od njega i po pitanju svetog Leopolda. Početkom marta 1984. godine sa saradnicima je posjetio predstavnike SO Herceg Novi i od njih tražio dozvolu da se 2. maja u Herceg Novom

---

57 DACG, 411, k. 45, Neka pitanja aktivnosti Rimokatoličke crkve u SR Crnoj Gori, Tiotgrad, jun 1981.

58 DACG, 411, k. 45, Informacija o nekim aktivnostima vjerskih zajednica u SR Crnoj Gori, Titograd, maj 1983.

59 DACG, 411, k. 40, RSUP SR Crne Gore, SDB, Informacija o svečanosti RKC povodom ustoličenja novog kotorskog biskupa, Titograd, 20. februar 1984.

održi velika svečanost povodom proglašenja za sveca Leopolda Mandića.⁶⁰ Tražio je da svečanost bude ispred crkve Sv. Jeronima ili da to bude na platou prakirališta kod crkve. Ukoliko svečanost ne bi mogla da se organizuje u Herceg Novom Gugić je tražio da se svečanost održi na teritoriji Kotorske biskupije. Predsjednik SO Herceg Novi Nikola Džuović je naveo da bi bilo bolje da se proslava odloži za 1985. godinu, dok se sanira crkva Sv. Jeronima (oštećena u razornom zemljotresu 15. aprila 1979. godine). Džuović je naveo da Herceg Novi u tom trenutku nije spreman da obezbijedi da se jedna takva manifestacija može održati, uz želju da se sve pripremi kako bi proslava bila dostojna i sveca i grada. Biskup Gugić saglasio s ovim, pa je svečanost odložena.

U susret danu „Domovinskog proglašenja“ Leopolda Mandića za sveca, na inicijativu Predsjedništva Centralnog komiteta (CK) SK Crne Gore održan je sastanak istaknutih republičkih, opštinskih, vojnih i policijskih funkcionera krajem aprila 1985. godine u Herceg Novom.⁶¹ Nije bilo zvaničnog obavještenja Katoličke crkve, ali se znalo da će se proslava održati u oktobru. Na sastanku je zaključeno da u Boki postoji međusobno rivalstvo i borba za prestiž između Katoličke crkve i SPC što je dovelo do pojave kleronacionalizma, revanšizma, podozrenja i nepovjerenja. Vrh Katoličke crkve u Jugoslaviji je podržavao Kotorsku biskupiju kao „najjužniju crkvu u Hrvata“. Na vjerskim skupovima su plasirane teze o poistovjećivanju vjerskog i nacionalnog, i ispoljavana je zabrinutosti zbog stanja Katoličke crkve u Crnoj Gori. U sklopu ove strategije, koja je inspirisana iz inostranstva, Katolička crkva je planirala da održi „Domovinsko proglašenje“ Mandića za sveca. Na ovom sastanku je naglašeno da se moraju poštovati ustavno i zakonsko određenje da je isповijedanje vjere privatna stvar i ustavno pravo svakog čovjeka, i da je zabranjena zloupotreba vjerskih osjećanja ljudi u cilju podjele na vjernike i ateiste, ili raspirivanja vjerske i nacionalne netrpeljivosti ili mržnje. Za vlast je bilo neprihvatljivo da se sa crkvenih propovijedaonica napadaju bratstvo i jedinstvo, samoupravljanje i socijalizam, nezavisna i nesvrstana politika Jugoslavije. Navedeno je da komunisti moraju shvatiti da spor između države i crkve nije zbog religije, već zbog njene zloupotrebe i korišćenja u političke svrhe i pretvaranja crkve u mjesto okupljanja opozicionih snaga. Zato je zaključeno da se građanima mora objasniti suština i namjera Katoličke crkve u vezi „Domovinskog proglašenja“ Leopolda Mandića za sveca.

60 DACG, 411, k. 40, Informacija o obavljenom telefonskom razgovoru sa predsjednikom Skupštine opštine Herceg – Novi, 12. mart 1984.

61 DACG, 411, k. 42, Rezime sa sastanka održanog u Herceg Novom 29. aprila 1985.

Početak septembra Katolička crkva je najavila da će „Domovinskoj proslavi“ svetog Leopolda prisustvovati do 10.000 vjernika iz Jugoslavije i inostranstva, svi jugoslovenski biskupi, uključujući kardinala Kuharića i pronuncija Vatikana u Jugoslaviji Francesco Colasuonno.⁶² „Domovinska proslava“ je zakazana za 20. oktobar 1985. godine.⁶³ Planirano je da počne 19. oktobra dočekom kardinala Kuharića i pronuncija Colasuonna u katedrali Sv. Tripuna, i da se završi 20. oktobra svečanom koncelebracijom pred crkvom Sv. Jeronima u Herceg Novom. „Domovinska proslava“ je predstavljala završnu manifestaciju Katoličke crkve, kojom je uz podršku Vatikana zaokružena njena višegodišnja aktivnost na planu oživljavanja katoličke vjere i njenog pojačanog vjerskog djelovanja u cilju povećanja broja vjernika na području Boke Kotorske. Ovaj događaj je izazvao veliku aktivnost crnogorske vlasti. Predsjednik i sekretar Vjerske komisije Crne Gore su se sastali sa biskupom Gugićem i od njega su tražili procjenu broja vjernika koji će prisustvovati svečanosti. Biskupu je rečeno da bi preko 2.000 vjernika pričinjavalo organizatorima i gradu velike teškoće, jer je dvorište crkve Sv. Jeronima bilo ograničeno za primanje tolikog broja ljudi. Gugiću je skrenuta pažnja na zakonske propise koji su regulisali način održavanja vjerskih skupova i na neophodnost da u vezi sa pripremama skupa redovnije komunicira sa nadležnim organima iz Herceg Novog. Nakon toga je u Herceg Novom održan širi sastanak kome su, pored predstavnika tri bokokotorske opštine, prisustvovali predstavnici Savezne i Republičke Vjerske komisije i predstavnici Sekretarijata unutrašnjih poslova (policije). Razgovarano je od bezbjednosnim i idejno-političkim aspektima u vezi s ovom proslavom Katoličke crkve. Dogovoreno je da se sličan sastanak održi 10. oktobra kako bi se detaljnije dogovorili oko svih operativnih radnji u vezi s ovom proslavom jer se očekivalo da će biskup Gugić do tada dostaviti pouzdanu informaciju o broju vjernika koji će doći na proslavu. Gugić je prosljedio program proslave i poziv predsjedniku Vjerske komisije dr Božidaru Tadiću da dođe na proslavu.

„Domovinska proslava“ kanonizacije Leopolda Mandića počela je 19. oktobra 1985. godine u katedrali Sv. Tripuna u Kotoru, gdje je održana svečana akademija, bez elemenata vjerskog obreda (mise, molitive, i sl.) tako da je katedrala praktično bila pretvorena u dvoranu. Tako je ova vjerska manifestacija dobila obilježje

⁶² DACG, 411, k. 42, Informacija o djelovanju crkve i vjerskih zajednica sa posebnim osvrtom na tzv. „Domovinsko proglašenje“ L. Mandića za katoličkog sveca i zadaci Saveza komunista u vezi s tim, Herecg Novi, 30. septembra 1985.

⁶³ DACG, 411, k. 40, Informacija u vezi sa proslavom Rimokatoličke crkve povodom godišnjice proglašenja za sveca Leopolda Mandića, Titograd, 3. oktobar 1985.

društvenog skupa, što je i bio cilj organizatora. Svečanosti je prisustvovalo oko 700 osoba, a kapacitet katedrale je oko 1.500 ljudi. Pored karidnala Franja Kuharića i pronuncija Colasuonna, na svečanosti je bilo još 8 biskupa, predstavnici kapucinskog reda iz Italije i Jugoslavije, i delegacija italijanskog grada Barlete. Među prisutnima su predstavnici SPC i IVZ, kao i predstavnici vlasti iz Kotora i Vjerske komisije Crne Gore. Od ukupnog broja pristunih, oko 500 hodočasnika je bilo iz drugih krajeva Jugoslavije i inostranstva, uglavnom starijih osoba, dok je sa područja Kotora bilo oko 100 starijih vjernika, a među njima i jedan broj vjernika SPC. U govorima biskupa Gugića i kardinala Kuharića veličan je život i djelo sveca Mandića, posebno njegovo rodoljublje i ekumenizam, ali nije istaknuta njegova nacionalna pripadnost. Pozdravne govore su održali i predstavnici SPC i IVJ. Sveštenik SPC je naglasio svece u okviru SPC što je shvaćeno kao pariranje svetom Leopoldu Mandiću i Katoličkoj crkvi, i izazvalo je osjećaj neprikladnosti i pretjerivanja za ovakve kurtoazne prilike, dok je predstavnik IVJ čestitao katolicima kanonizaciju i istakao bratsku saradnju između različitih konfesija. Nakon pozdravnog govora vokalni oktet iz Splita je izveo svoj program, a časne sestre iz Kotora recital u kome je dat prikaz života svetog Leopolda gdje je posebno izraženo rodoljublje i ekumenizam u njegovom djelovanju. Kao znak ekumenizma splitski vokalni oktet je na kraju programa izveo tri staroslovenske pjesme na način kako se pjevaju u pravoslavnim crkvama. Svečanost u Kotoru je obavljena u skladu sa zakonom dozvoljenim vjerskim okvirima i krajnje korektno, uz naglašavanje tolerancije i ekumenizma.

Glavni dio svečanosti održan je 20. oktobra u Herceg Novom u crkvi Sv. Jeronima. Prisustvovala su sva lica koja su učestvovala na svečanoj akademiji u Kotoru, kao i oko 3.000 vjernika, uglavnom starijih osoba, najviše iz SR Hrvatske (Zgreb, Split, Dubrovnik). Zvanični crnogorski list „Pobjeda“ je, za razliku od proslave beatifikacije koju je prećutala kao i svi zvanični mediji, izvijestila o proslavi kanonizacije.⁶⁴ No, prema tvrdnjama ovog lista, svečanosti u Herceg Novom je prisustvovalo samo oko 2.000 vjernika. Za razliku od akademije u Kotoru gdje su elementi vjerskog djelovanja bili minimalni, svečanost u Herceg Novom je imala sva obilježja vjerske manifestacije uobičajene za ove prilike. Pozdravni govor je održao biskup Gugić, a potom je pročitano pozdravno pismo pape Jovana Pavla II. Zatim je uslijedila svečana propovijed kardinala Kuharića u kojoj su isticane zasluge svetog Leopolda, citrane papine riječi, a potom je naglašeno Leopoldovo hrvatsko porijeklo.

64 Ž., 21.10.1985. s. 2.

Na svečanom ručku u hotelu „Plaža“ u Herceg Novom biskup Gugić je pozdravio prisutne i zahvalio vlasti za organizovanje ove ceremonije. Na ručku je govorio i dr Božidar Tadić, potpredsjednik Izvršnog vijeća (Vlade) SR Crne Gore i predsjednik Vjerske komisije Crne Gore. On je zaobišao sukobe između vlasti i Katoličke crkve, i istakao je pozitivne odnose. Pozvao je da se rad vjerskih zajednica odvija u skladu sa zakonom, uz obećanje da će sloboda vjernika biti poštovana kao integralni dio sloboda i prava čovjeka. Tadić je naveo da će se socijalistički sistem i dalje uporno boriti protiv svih pokušaja da se izazivaju sukobe i podjele na osnovi konfesionalnih i sličnih opredjeljenja. Tadić je izjavio da sa predstavnicima vjerskih zajednica tradicionalno postoje dobri odnosi saradnje, povjerenja i međusobnog uvažavanja. Na kraju je naglasio da u tom burnom i po mnogo čemu dramatičnom vremenu, kada se obavljaju pripreme za 21. vijek, ni jedna religija koja bi izabrala razdvajanje ljudi na osnovama vjerske ili nacionalne isključivosti nema budućnost.

V. Završna razmatranja

No, Tadićeve poruke su odmah opovrgnute. Tvrdnje predstavnika Katoličke crkve o hrvatskom porijeklu svetog Leopolda izazvala je negodovanje prisutnih predstavnika SPC. Pravoslavni sveštenik D. Marić se na svečanom ručku u svom govoru polemički osvrnuo na stavove Katoličke crkve. Iznio je tezu da sveti Leopold ima pravoslavno porijeklo, da je kao pravoslavac proveo 16 godina u Boki, i da od tada počinje njegova služba katolika. Teza o pravoslavnom porijeklu Mandića bila je raširena u Boki i na osnovu toga su rasle tenzije između dvije crkve u svojatanjima svetog Leopolda. To je značilo i da ekumenistički pokret, koji je Vatikan očekivao beatifikacijom i kanonizacijom Mandića, u Boki nije dao rezultate. Naprotiv, takav ekumenizam je doveo da zatezanja u odnosima sa Pravoslavnom crkvom. SPC je u vezi s ovim slučajem smatrala da je zvanično proklamovani ekumenizam Katoličke crkve samo finiji način uspostavljanja hegemonije Katoličke crkve u odnosu na druge vjerske zajednice. Biskup Gugić je izjavio da sveti Leopold treba da postane sredstvo za širenje pobožnosti, odnosno širenje katolicizma u Boki. U SPC su svečanu manifestaciju povodom godišnjice posvećenja Leopolda Mandića doživljavali kao sužavanje prostora za svoje djelovanje. Na osnovu toga su smatrali da treba da se jače angažuju kako bi pokazali katolicima da je Boka prevashodno pravoslavna. Na osnovu ovih teza došlo je do pojačanog djelovanje obje crkve i otvorenijeg izražavanja vjere kroz različite povode i oblike, a posebno kroz nacionalistička ispoljavanja i podvajanja na području Boke.

Završna domovinska svečanost povodom kanonizacije Leopolda Mandića u organizaciji Kotorske biskupije nije u potpunosti uspjela, s obzirom na skromne efekte i relativno mali broj prisutnih vjernika, posebno sa područja Boke Kotorske. Katolička crkva se nadala da će ovoj manifestaciji prisustvovati oko 10.000 ljudi, ali to nije ostvareno iz više razloga. Proslava nije bila pravovremena jer je organizovana tek dvije godine nakon kanonizacije. Proslava se uklopila između dvije velike manifestacije Katoličke crkve: obilježavanja 1.100 godina od smrti svetog Metodija u Rimu i završne svečanosti Godine mladih u Zagrebu, koja je bila čak 30. hodočašće 1985. godine, pa se kod vjernika osjetila prezasićenost. Potom, Organizacioni odbor za ovu manifestaciju je kasno počeo s pripremama i propagiranjem proslave, a s obzirom na to da su neki crkveni velikodostojnici otkazali dolazak, izostale su brojne posjete vjernika iz drugih oblasti Jugoslavije. Značajan uticaj na nedolazak vjernika iz Boke na ovu manifestaciju pripada koordinisanoj akciji vlasti Crne Gore i Boke, jer su sproveli širu akciju tokom kojim je stanovništvu ukazivano na štetno političko i nacionalno djelovanje klera. Zbog toga je na proslavi bio i mali broj prisutnih sa područja kotorske i hercegnovske opštine. Zato se može reći da je proslava kanonizacije ostala u sjenici proslave beatifikacije.

Beatifikacija i kanonizacija Leopolda Mandića su iskorišćene za vjerske, političke i nacionalne ciljeve Svete Stolice i Katoličke crkve u Jugoslaviji i Crnoj Gori. Direktno i značajno učešće crkvenih velikodostojnika iz Jugoslavije, predstavnika Svete Stolice i papa Pavla VI i Jovana Pavla II svjedoče o ogromnom značaju ovih manifestacija. Brzina beatifikacije i kanonizacije su potvrdile taj značaj. Sveta Stolica je željela da ovim manifestacijama oživi vjerski život i da širi katoličanstvo u skladu sa svojom ekumenskom politikom. Na taj način je željela da podriva socijalistički sistem. Katolička crkva u Hrvatskoj je ove manifestacije iskoristila da promoviše hrvatski nacionalizam. Zato su na ovim svečanostima katolički velikodostojnici iz Hrvatske plasirali teze o hrvatskom karakteru Boke Kotorske i Kotorske biskupije. Time su nastojali da zaustave trend opadanja broja Hrvata u Crnoj Gori odnosno Boki Kotorskoj, i da Boku preko vjere vežu za Hrvatsku. Kotorska biskupija je u početku bila pasivna prema ovoj politici, jer njen Ordinarijat nije prihvatio hrvatski nacionalizam i imao je dobre odnose sa vlastima. To se promijenilo dolaskom biskupa Perića i Gugića, kada počinje drugačija nacionalna politika Kotorske biskupije. Ovo djelovanje Svete Stolice i Katoličke crkve je izazvalo diplomatske i političke probleme. Beatifikaciju, i naročito kanonizaciju Mandića iskoristila je hrvatska (posebno ustaška) politička

emigracija da promoviše svoju politiku. To je ugrozilo odnose Svete Stolice i SFRJ. Crnogorska vlast je tokom ovih dešavanja u Boki Kotorskoj imala veliku aktivnost kako bi se crkvene manifestacije svele u zakonske okvire i kako bi se spriječila zlo-upotreba religije u političke i nacionalne svrhe. Ovo se direktno odrazilo i na aktivnost Pravoslavne crkve, što je dovelo do rivalstva između dvije konfesije. U periodu kada je SFRJ tonula u sve veću političku krizu, ovi događaji su doprinijeli porastu nacionalizama koji su 1991. godine doveli do raspada SFRJ. Tako je Leopold Bogdan Mandić, gotovo anonimni franjevac-kapucin koji je život proveo posvećen ispovijedanju i ekumenizmu, samo na osnovu činjenice da je rođen u Herceg Novom postao sredstvo Katoličke crkve u širenju vjere, borbe protiv socijalizma i promovisanja hrvatskog nacionalizma.

CATHOLIC CHURCH AND NATIONALISM IN MONTENEGRO: Beatification and Canonization Leopold Bogdan Mandić

Dragutin PAPOVIĆ

University of Montenegro, Faculty of Philosophy, 81400 Niksic,

Danila Bojovića bb, Montenegro

E-mail: papovicd@t-com.me

SUMMARY

The beatification and canonization of Leopold Mandić were used for religious, political and national objectives of the Holy See and the Catholic Church in Yugoslavia and Montenegro. The direct and large participation of the Church prelates from Yugoslavia and of the representatives of the Holy See and the Pope Paul VI and John Paul II accounted for the enormous importance of these events. The speed of the beatification and canonization confirmed the significance of those events. The Holy See had hoped that those events would revive religious life and spread Catholicism in accordance with its ecumenical politics. In this way, it wanted to undermine the socialist system in Yugoslavia. The Catholic Church in Croatia used those events to promote ideology of Croatian nationalism. Therefore, the Catholic dignitaries used those festivities for popularize the thesis of the Croatian character of the Bay of Kotor and the Kotor diocese. They sought to stop the decline in the number of Croats in Montenegro and the Bay of Kotor, and to bind Boka to Croatia through faith. The Kotor diocese had initially been passive towards this policy since its ordinariat had not accepted the Croatian nationalism and had had good relations with the authorities. This policy of the Kotor diocese had changed by the arrival of bishops Perić and Gugić, when the different national policy of Kotor diocese was being implemented. This activity of the Holy See and the Catholic Church sparked diplomatic and political

problems. The beatification and canonization of Mandić was used by the Croatian (especially Ustasha) political emigration to promote their policy. It opardized the relations between the Holy See and Yugoslavia. The Montenegrin authorities undertook great activities to keep the church events within the legal framework and to prevent the abuse of religion for political and national purposes. This directly reflected in the activities of the Orthodox Church, which led to a rivalry between the two religions. At the time when Yugoslavia was sinking into a deep political crisis, these events contributed to the rise of nationalism, which led to the breakup of Yugoslaviain 1991. Thus, Leopold Bogdan Mandić, an almost anonymous Franciscan-Capuchin, who spent his entire life dedicated to confession and ecumenism, owing to the fact that he had been born in Herceg Novi, became a tool of the Catholic Church for spreading faith, the struggle against socialism and promoting Croatian nationalism. It was just a part of the general movement of cleric-nationalism which then overwhelmed Montenegro and Yugoslavia.

IZVORI I LITERATURA:

DACG, 411 – Državni arhiv Crne Gore, Cetinje (DACG), Republička komisija za vjerska pitanja - (fond 411)

Folić, Z. (2001). Vjerske zajednice u Crnoj Gori 1918-1953: prilozi za istoriju. Istorijski institut Crne Gore, Društvo istoričara Crne Gore.

Folić, Z. (2007). Država i vjerske zajednice u Crnoj Gori 1945-1965. Istorijski institut Crne Gore, Centralna narodna biblioteka „Đurđe Crnojević.

Grabeljšek, D., & Damnjanović, S., & Jovanović, S., & Kosić-Kovačević, M. (1991). Nacionalni sastav stanovništva SFR Jugoslavije, knjiga I, Podaci po naseljima i opštinama. Savezni zavod za statistiku.

Grabeljšek, D., & Kosić-Kovačević, M., & Damnjanović, S., & Grbić, B., & Radenković, S. (1994). Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1971. godini, Nacionalni sastav stanovništva SFR Jugoslavije, podaci po naseljima i opštinama, knjiga II. Savezni zavod za statistiku.

Grabeljšek, D., & Kosić-Kovačević, M., & Damnjanović, S., & Grbić, B., & Radenković, S. (1994). Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 1961. godini, Nacio-

nalni sastav stanovništva FNR Jugoslavije, podaci po naseljima i opštinama, knjiga III. Savezni zavod za statistiku.

Perica, V. (2006). *Balkanski idoli I, religija i nacionalizam u jugoslovenskim državama*. Biblioteka XX vek.

“Ustav SR Crne Gore“, Službeni list SR Crne Gore, 5/1974.

Vlah, A. (2011). Sveti Leopold Bogdan Mandić – od fizičkog hendikepa do karizmatičnog ispovjednika, *Acta medico-historica Adriatica*, 9(2), 307-318.

“Zakon o pravnom položaju vjerskih zajednica“, Službeni list SR Crne Gore, 9/1977

Ž., A. Sloboda vjere – pravo čovjeka, *Pobjeda*, 21. 10. 1985. s. 2.